

CHRISTA WOLF

Mi marad meg?

Nem kell félni. A másik nyelvemen, amelyet már hallok magamban, de még nem beszélek, egy napon majd erről is képes leszek beszélni. Ma ez még korai volna, tudom. De megérezem-e majd vajon, mikor jött el az idő? Megtalálom-e valaha azt a nyelvemet? Eljön az idő, hogy öreg leszek. Vajon hogyan fogok akkor ezekre a napokra emlékezni? A rémület csomóba rántott bennem valamit, ami öröm hatására kiterjed. Mikor éreztem magam utójára boldognak és felszabadultnak? Ezt most nem akartam tudni. Inkább arra voltam kíváncsi – márciusi reggel volt, szürke és hűvös, már nem volt nagyon korán –, hogyan fogok visszagondolni tíz, húsz év múlva erre a most még friss, végig nem élt napra. Mint akit egy belső csendő riadóztat, fölpattantam s máris ott találtam magam mezítláb a berlini szoba szép mintájú szőnyegén, láttam magam, amint szétrántom a függönyt és kinyitom a hátsó udvarra néző ablakot; az udvaron dugig telt szemetesekukák, építési törmelék, de sehol egy lélek, mintha örök időkre elhagyták volna a gyerekek, kerékpárjaikkal és táskarádióikkal, a bádgosok meg az építőmunkások, sőt még G. asszony is, aki otthonkájában és zöld kötött sapkájában lejön majd, hogy kiszedje a nagy drótkonténerekből a magkereskedés, az illatszerbolt és Intershop-üzlet kartondobozait, hogy azután lapjukra hajtogassa, kezes csomagokká kötözze össze és eltolja őket kézikocsiján a sarki átvevőhelyre. Megint hangosan szidja majd a lakókat, amiért lustaságból és nemtörődömségből a kukába dobálják az üres üvegeket, ahelyett, hogy rendesen berakosgatnák őket az odakészített rekeszekbe, szidni fogja a későn hazajövőket, akik majdnem minden éjjel feltörik az elülső bejárati ajtót, mert folyton otthon hagyják a kulcsukat, a házkezelőséget, amiért nem képesek megcsináltatni a csengő vezetéket, legvehemensebben pedig a szomszédos szálloda étterméből jövő részegeket, akik gátlástalanul odavizelnek a feltört bejárati ajtó mögé.

Az apró trükkök, amelyeket minden reggel megengedek magamnak: felcuppenteni pár újságot az asztról és az újságtartóba tenni őket, az asztal mellett elmelve kismítani a hullámos terítőt, összeszedni a poharakat, dúdolni egy dalt („Lehetetlen, így az okosok, kétszer kettő sosem öt”), jól tudva közben, hogy mindaz, amit teszek, csak alibi, álcselekvés; igazában, mint akit zsinóron húznak, az első szoba felé tartok, a nagy, üveges erkélyajtó felé, amely a Friedrichstraße-ra néz, s amelyen ha a reggeli nap nem sütött is be (szegény volt napsütésben ez a koratavas), de a reggel világossága csak behatolt, e szelíd fény, amelyet szeretek és amelyből megfelelő készletet akartam fölhalmozni, hogy abból éljek a sötét napokban.

Pedig hát tudom, hogy saját elhatározásból, saját akaratunk révén soha semmilyen égi kincsnek, amely azután titkon, magától gyarapszik, a birtokába nem jutunk; tudom: minden táplálék, mely nem a test szükségét enyhíti, úgy jut osztályrészünkre, hogy nem magunknak kell, sőt nem is lehet magunknak összehordanunk, mert magától gyülik, s félek, ezek a sivár napok semmit nem adnak hozzá a tartós útravalóhoz, amiért is nyomtalanul fogja elnyelni őket a feledés folyama. Fojtogató, páni félelemben próbáltam minden bekapaszkodni e jeltelen elmúlásra ítélt napok bármelyikébe, és feltartóztatni; mindegy, hogy banális vagy súlyos valami lesz-e, amit sikerül megragadnom, mindegy, hogy könnyen adja-e meg magát vagy a végsőig ellenáll. Ott álltam tehát, mint minden reggel a függöny mögött, amely azért került föl oda, hogy a takarásába rejtőzhessenek, és a nagy parkolót figyeltem a Friedrichstraße túloldalán.

Egyébként nem voltak ott. Ha jól láttam – természetesen föltettem a szemüvegemet –, az első és a második sorban is üres volt minden autó. Kezdetben, két évvel ezelőtt (ezen mértem az időt) megtévesztett némelyik jármű magas fejtámasza; fejeknek hittem és elfogódottan csodáltam őket mozdulatlanságukért – nem mintha ma már sosem hibáznék, de ezen a stádiumon túl vagyok. A fejek szabálytalan formájúak és mozognak, a fejtámlák egyformák, lekerekítettek és merevek – óriási különbség, amelyet egyszer majd képes leszek pontosan leírni az új nyelvemen, amely keményebb lesz annál, amelyen gondolkodni egyelőre kénytelen vagyok. Milyen makacsul tartja a hang azt a magasságot, amelyre egyszer beállt, és milyen erőfeszítésbe kerül megváltoztatni akár csupán néhány nüanszot is. A szavakról már nem is beszélve, gondoltam, miközben zuhanyozni kezdtem – a szavakról, amelyek egymást túllicítáló buzgalommal bugyognak elő, valahányszor kinyitom a szűk ajtókat, és csak úgy feszíti őket mindenféle meggyőződés, előítélet, hiúság, düh, csalódás és önsajnálát.

Csak azt tudnám, tegnap miért posztoltak ott éjjel utánig és hogy-hogy ma egyszerűen eltűntek?

Fogat mostam, megfésülködtem, gépiesen, ám lelkiismeretesen használtam különféle spray-eket, felöltöztem; a tegnapi holmikba, nadrág, pulóver; ma nem vártam senkit, egyedül lehetek, ez a mai nap legszebb ígérete. Újra az ablakhoz kellett sietnem, megint hiába. Természetesen ez is bizonyos megkönnyebbülés, mondtam magamban, vagy tán azt akarom mondani, hogy várom őket? Lehet, hogy tegnap este neveltségessé tettem magam; valamikor majd alighanem kínos lesz visszagondolnom rá, hogy félóránként odatapogatóztam a sötét szobában az ablakhoz és kikémleltem a függöny résén; kínos, szó se róla. De miért ül három ifjú úr hosszú órákon át kitarotán egy fehér Wartburgban pontosan az ablakunkkal szemben.

Kérdőjel. Kéretik a központoszást a jövőben komolyabban venni, mondtam magamnak. Egyáltalán: jobban tartani magad az ártalmatlan közmegegyezésekhez. Hiszen ment ez; korábban. Mikor? Amikor a mondatok végén több volt a felkiáltójel, mint a kérdőjel? Nem, ezúttal nem fogom megúszni egyszerű önváddal. Vízet tettem a tűzhelyre. A mea culpa meghagyjuk a katolikusoknak. Hogyan a *Mi-atyánkot* is. Feloldozásra nincs kilátás. Fehér, miért pont fehér az utóbbi napokban? Miért nem paradicsompiros vagy acélkék, mint az előző hetekben? Mintha jelentene valamit az autók színe vagy a márkája. Mintha az átláthatatlan terv mögött, amely szerint váltották egymást és hol a parkoló első, hol a második sorában foglaltak el egy-egy szabad helyet, valamely titkos értelem húzódná meg, amelyet kellő kitarással és buzgalommal fölismerhetek; vagy mintha érdemes volna azzal foglalkoznom gondolatban, mit keresnek ezek az autókban üldögélők – két, három erőteljes, munkaképes fiatal férfi civilben, akiknek semmi más foglalatosságuk nincs, mint hogy egy autóban ülve az ablakunkat figyeljék – nálunk.

A kávé legyen erős és forró, a tojás nem túl lágy, lehetőleg saját eltevés a lekvár, hozzá fekete kenyér. Luxus, luxus! gondoltam, ahogyan minden reggel, amikor mindez együtt látom – soha nem múló büntudat, amely számunkra, a nélkülözést ismerők számára, átjár és felfokoz minden élvezetet. Alig figyeltem a nyugati adó híreire (energiaválság, kivégzések Iránban, megállapodás a stratégiai fegyverzet korlátozásáról: csupa unalomig ismert téma!); pillantásom a vasrúdra esett, amely betörésbiztosan elzárta és védte lakásunk második kijáratát – a konyhából a hátsó lépcsőn át az udvari kijárathoz vezető ajtót. Eszembe jutott,

hogy éjjel álmomban ez a használaton kívüli, szűk, koszos, kiselejtezett bútorokkal zsúfolt lépcső tiszta volt, és mindenféle pimasz népség tolongott rajta, akiket álmomban „csöcseléknék” neveztem – a szót e drótfigurákra emlékeztető, fúrge, leműrszerű, minden szégyenérzetet teljességgel nélkülöző férfiák füle hallatára sosem mondanám ki –, és akik, amiktől mindig annyira féltém!, utat találtak a bombabiztos hátsó ajtón át a konyhánkba, s most megtorlódtak a küszöbön, hozzápréselődve a vas keresztrúdhhoz, amely szilárdan állta a nyomást és amelyet ezek a nyomorultak érdekes módon tiszteletben tartottak, noha könnyedén átbújhattak volna alatta, elhelyett azonban keményen hozzányomódtak a testükkel, miközben hátulról, egyre újabb, valamely számomra láthatatlan pokolgarat okáda figurák – igen, akárcsak a papírfigurák, laposak voltak – nyomultak utánuk, hihetetlenül erőszakosan és ontva a szót. Mit is mondtak tulajdonképpen? Hogy csak ne zavartassuk magunkat. Hogy csináljunk mindent csak úgy, mintha ott sem lennének. Hogy az volna a legjobb, ha egészen megfeledkeznénk róluk. Nem gúnyolódtak, a legkomolyabban mondták, ez bősztített fel álmomban a leginkább. S mivel álmokat nem tilthatunk meg magunknak és aligha hibáztathatjuk magunkat miattuk, fölnevettem, hogy bebizonyítsam, voltaképpen felülmelkedtem én már ezeken a dolgokon. Hamis, kényszeredett nevetés volt.

Nem kell félni. A másik nyelvem – gondoltam (továbbra is abban mesterkedve, hogy becsapjam magam), miközben a mosogatóba tettem az edényt, bevettem az ágyam és az elülső szobába visszamenve végre leültem az íróasztalhoz – a másik nyelvem, amely már növekedni kezdett bennem, de még nem fejlődött ki egészen, könnyedén félresöpri majd a láthatót a láthatatlan kedvéért, a tárgyakat immár nem külsejük alapján írja le – paradicsompíros meg fehér autók, Istenem! –, ehelyett mindinkább a láthatatlan lényeket teszi majd láthatóvá. Célratóró lesz ez az új nyelv, legalább ennyit sejteni véltem róla, kíméletes és szeretetteljes. Fájdalmat egyedül nekem fog okozni. Sejtettem, miért ragadok le ezeknél a céduláknál, illetve egyes mondatoknál. Azt szinleltem, hogy ezeken töprengek, kitartóan. Valójában semmire nem gondoltam.

Megint ott álltak.

Öt perccel múlt kilenc. Három perce ott álltak megint, ezt azonnal észleltem. Rándulást éreztem; kilendült bennem egy mutató, majd utána finoman remegett. Egy (jószerevével fölőseges) pillantás az ablakból megerősítette a tényt. Ma pasztellzöld volt az autó; három fiatalember ült benne. Vajon ezeket az urakat ugyanúgy váltogatják, ahogyan az autót? És mit szeretnék inkább – ha ugyanazok volnának vagy ha mindig mások? Nem ismertem őket, illetve mégis: egyiküket ismertem, azt, aki a minap kiszállt és az utca túloldaláról felém jött, igaz, csupán azért, hogy beálljon a sorba a bockwurstos bódénál az ablakunk alatt, majd egy nagy papírtálcán három kolbással, szürkészöld köpenyének zsebében három buciival visszatérjen az autohoz. Egy *kék* autohoz egyébként; a rendszáma... a cédula után kotorásztam, amelyre, ha ki tudtam betűzni, fölírtam a rendszámokat. Ennek az ifjú úrnak vagy elvtársnak sötét haja volt, amely a forgójánál ritkulni kezdett; ezt jól láttam föltről. Egy pillanatig hízélgőnek találtam a gondolatot, hogy én vettem észre elsőnek az ifjú úr kezdődő kopaszodását, előbb, mint a saját felesége, aki alkalmasint sosem vette még föltről ilyen figyelmesen szemügyre. Azután el kellett képzelnem, amint otthonosan bevacokolódva üldögelnek ott hárman a kocsiban (nagyon otthonos tud lenni egy autóban, főként, ha odakint fúj a szél és még esősepeket is hord), megeszik a kolbászt és még csak fázniuk sem kell, mert halkan járatják a motort, amely fűt nekik. De vajon mit isznak hozzá? Ok is hoztak magukkal, mint a többi dolgozó, termoszban kávé?

Érzéseink az ilyen ügyeket illetően bonyolultak. És továbbra sem voltak meg a megfelelő szavaim, ezek itt

változatlanul a felszín, a külső kör szavai voltak, találóak voltak, csak a lényeket nem találták el, belekapaszkodtak bizonyos tényekbe, hogy elfedjék a ténylegeset; hamarosan vége lesz annak, hogy ilyen gondtalanul fecseghessek. No de milyen az, aki nem gondtalan? Gondterhelt? Aggodalmas? „Gond” („Kummer”), olvastam mind jobban belesodródva és -gabalyodva a rögeszméembe Hermann Paul német szótárában, a középfelnémetben „törmelék”-et, „zár alá vétel”-t, „szükség”-et, „hiány”-t, sőt, a régi jogi nyelvben „elzárás”-t, „fogház”-at is jelenthetett. Elzárás, igen, ez talált, zár alá véve gondban tengődni. „Megbáná azért az Úr, hogy teremtette az embert a földön, és bánkódék az ő szívében.” Luther Márton doktor, aki el akarta hitetni velem, hogy csak csatlakozni vagy elutasítani lehet, hogy csak barát vagy ellenség lehetünk. Igen és nem: ez legyen a te beszéded.

Ami ezen felül van, az a rossz melegágya. Luther doktor szitkozódása a pápa, a falánk disznó, majd a parasztkok, a veszett kutyák ellen. Boldog ember, aki saját magából képes elővarázsolni ősellenségét. Az én nyelvemben állatnevekkel csak állatokat lehet majd illetni, soha nem tudnám, ahogyan mások, a disznó, a kutya vagy akár a görény vagy holmi csúszómászók nevével megnevezni azokat az ifjú urakat ott lent. Valószínűleg az egészséges nivelláló gyűlölet az, ami hiányzik belőlem.

Hiszen nem ismertem őket. Ugyan mit tudtam róluk? Rég idejétmúlt klisé volt már az olyan ismertetőjegy is, mint a „börkabát”, rég átváltottak már dederon-anorákról, ám hogy ezzel az egyen-ruhadarabbal a szabadban végzett szolgálat céljára a szolgálati helyük látta-e el őket vagy ruhapénzt kaptak-e év végén, s ha igen, vajon körülbelül mennyit, mindezt nem tudtam megmondani. S manapság nem ismerjük már félig azt, akinek ismerjük a munkakörülményeit? Érdekelte volna például, hogyan osztják el maguk közt a feladatokat, hogyan zajlik a parancskihirdetés (mert bizonyára így nevezik) és hogy népszerűbék-e bizonyos posztok másoknál, például az autóból való megfigyelés az ajtó előtt ácsorgásnál. S ha már elárultam az érdeklődésemet: vajon akik válltáskával járöröznek az utcán, valóban hordanak maguknál ezekben a kis táskákban – amint azt a szóbeszéd makacsul állítja – URH adó-vevőt? Nekem időnként olyan gyanúm támadt, hogy nincs azokban a táskákban semmi a vajaskenyérükön kívül, amelyet emberileg érthető fontoskodásból rejtettek el ilyen konspiratív. A hivatallal járó öntudatnak egy sajátos kifejeződési formája. Mindenesetre elképzelhetetlen volt csak úgy odalépni valamelyikükhöz és udvariasan megkérdezni: ne haragudjon, tulajdonképpen mi van a táskájában? Ugyanennyire lehetetlen volt az autós megfigyelőktől az iránt érdeklődni, hogy föl vannak-e szerelve lehallgatókészülékkel, és mennyi annak adott esetben a hatótávolsága. Egyéb bizalmasságok ugyanakkor nem volnának tilalmasok; a velük való érintkezésnek is megvolt a maga illemkódexe, amelyet azonban csak igen bajosan lehetett megtanulni, az embernek vagy eleve a vérében volt, vagy nem. Példának okáért váltig sajnáltam, hogy amikor ez a dolog elkezdődött, az első hideg novemberi éjszakákon, nem követtem rögtön a készletet és nem vittem le nekik forró teát. Ez azután szokássá válhatott volna, elvégre személy szerint semmi bajunk nem volt egymással, mindegyikünk a dolgát tette; beszédbbe lehetett volna elegyedni – nem szolgálati kérdésekről, Isten őrizz! –, hanem az időjárásról, betegségekről, családi dolgokról.

No, ebből elég. Ez a szegélynivaló igényem, hogy mindenféle emberrel jól kijöjjenek! Mi magunk ittuk meg akkor a teát, késő éjjel, a sötét szoba ablakánál állva, másnap azután fölítettük ezt a függőnyt az ablak elé. Hirtelen úgy éreztem, muszáj felkapcsolnom a villanyt, közvetlenül az ablakhoz lépni és odaintegtetnem nekik. Mire ők háromszor fölillantották a fényszórójukat. Volt humoruk. Valamivel nyugodtabban feküdtünk le, mint máskor, kicsit

megkönnyebbülten. Megkönnyebbülten? Ezt soha nem akartam magamnak bevallani. Most megtettem; talán ez volt az első szükségszerű lépés az elfogadás és alkalmazkodás dicstelen útján. Nem a gyerekek éreznek így, amikor haragos apjuk egy kurta „Jó éjszakát!”-tal jelzi, hogy nincs örök harag? S lehet-e másnak, mint gyermekinek, gyermetegnek nevezni azokat a végtelen belső monológokat, amelyekre újra meg újra rajtakaptam magam, és amelyek nagyon is gyakran az abszurd kérdésbe torkolltak: Mit akartok tulajdonképpen? Mennyit kellett még tanulnom! Úgy szólítani meg egy intézményt, mintha ember volna?! Ej! Na de ezen a korai szakaszon túl vagyok már, nyugtattam magam, leszoktam arról, hogy bármit is bizonygassak, mióta is? Egy napon megértettem, hogy egyszerűen nincs kinek címezni a magyarázkodást és a bizonygatást, el kellett fogadnom, ami ellen oly sokáig berzenkedtem: az ifjú urak ott kint az autóban megközelíthetetlenek és megszólíthatatlanok számomra. Más emberfajta-hoz tartoznak. A *másik* küldöttjei. Már rég nem jutott eszembe, hogy szorosan elhaladva azok mellett az autók mellett dühösen bebámuljak az ablakon, csak azért, hogy pillantásom találkozzék a bent ülők üveges tekintetével, akiknek nyilván épp az volt a feladatuk, hogy föl lehessen ismerni őket akként, amik, és hogy ilyen módon dühöt vagy sokkal inkább félelmet keltsenek, mely utóbbi némelyekre közismerten visszatartó erővel hat, míg másokat meggondolatlan cselekedetekre sarkall, amelyekkel azután éppen a megfigyelésük szükséges voltát lehetett bizonyítani. Valakinek, ezt erősen éreztem, meg kell próbálnia kitörni ebből az ördögi körből.

Egyszer, az új, szabad nyelvemen, erről is tudok majd beszélni, ámbar ez nyilván nehéz lesz, merthogy olyan banális: a nyugtalanság. Az álmatlanság. A nemkívánt fogás. A tabletták. Az álmok. Mindezt nyilván le lehetne írni, csakhoggy minek? Egészen másfajta félelmek is van-

nak a világon. A csomókban hulló haj... Na és?! Azóta újra kinőtt, sűrűbben, mint azelőtt, a tabletták pedig érintetlenül hevernek a fiókban. Lassan minden újra rendeződött. Az álmok. Nos, hát igen: az álmok. Tagadhatatlan, de ugyan hol nincsenek manapság az embernek lidérces álmai? Nem. Mindennap elmondtam magamnak, hogy egy olyan kiváltságos életet, amilyen az enyém, egyedül az a kísérlet igazolhat, hogy időnként átlépjük a kimondhatóság határait, annak folytonos tudatában, hogy a határsértésnek minden fajtáját megtorolják. Csakhogy, mondtam magamnak, miközben tudatosodott bennem, hogy percek óta a látómezőmben félig jobbra a szem- és a nőgyógyászati klinika tömbje fölé magasodó tévétoronyra meredek, csakhoggy a nyelv határához akkor kezdek csupán közelíteni, ha legalább megpróbálnám megmagyarázni, miért nem tágit tőlem azokon a napokon sem a félelem, amikor az autók csupán a recehártyám őrizte fantomképként s nem valóságosan vannak jelen, miért, hogy még csak nem is hagy alább ilyenkor a félelem a nyilvánvaló megfigyelés napjaihoz képest? Erre, mindegy milyen nyelven, de valamilyen magyarázattal kéne szolgálnom.

Tulajdonképpen mennyi időt akartam még adni magamnak?

Az idő egyike volt a kulcsfogalmaimnak. Egy szép nap rádöbbsentem, hogy ami minden másnál inkább megkülönböztet a kint posztoló ifjú uraktól – még mindig ott voltak, hát persze! –, az az időhöz való alapvetően más viszonyulás. Az ő számukra értéktelen volt a saját idejük, amelyet értelmetlen s épp ezért fényűző hanyélessel tékozoltak el, és e semmittevés hosszabb távon elkerülhetetlenül demoralizálta őket, mely tényről azonban nem zavartatták magukat, sőt ellenkezőleg – ötlött fel bennem hirtelen –: teljességgel megfelelt nekik. Egyenesen élvezettel szórták ki két kézzel az idejüket az ablakon; vagy netán munkának nevezik, amit csinálnak? Még az is elképzelhető. Elkép-

zelhető – nem; nagyon is valószínű volt, hogy esténként olyan ábrázattal tértek haza a feleségükhöz, amelyről az asszony láthatta, aznap is milyen nélkülözhetetlenné tudták tenni magukat. A szóbeszéd mindenesetre azt is tudni vélte, hogy némelyikük olykor a vacsoraasztalnál, kamaszgyerekei jelenlétében dicsekedett az aznap szerzett ismereteivel: beavatta őket a megfigyelt személyek emberi gyarlóságába, például holmi zavaros szerelmi ügyekbe, amelyek, ha a megfigyelők kifecsegehették volna, jócskán kínos helyzetbe hozták volna az érintetteket. De az ilyen titkok birtokába jutottak hallgattak, mint a sír. Tényleg hallgattak, erről meg voltam győződve. Kivéve a hengegő családapákat. Valójában mindannyiuknak tudniuk kellett, hogy egyik pillanatról a másikra fölöslegessé válhatnak.

Ahányszor csak eszembe jutott ez, végigfutott rajtam a hideg, akárcsak az első alkalommal.

Telefon. Egy barátom. Szervusz, mondtam. Nem, semmilyen fontos munkában nem zavar. És miért nem, kérdezte megrovón. Ah, ezt nemigen lehet egy mondatban elmondani. Akkor mondj több mondatot, így a barátom. Hogy föl tudják írni, mondtam én. Ej-ej, alábecsülöm a technikai felszereltségünket, hangzott a vonal túlsó végéről. Csak akad egy magnószalag kettőnk számára! Mibe kerül ez, jegyeztem meg.

Ezt az a fajta nevetés nyugtázta, amelyet épp az ilyen alkalmakra tanultunk meg és tartottunk készenlétben: egy kicsit kihívó, egy kicsit hiú. És ha nem is hallgattak le minket? Ha ezzel a túlzott fontosság tudatunkkal és bátorságtogtatásunkkal légüres térben mozogtunk? Ez az égvilágon semmin sem változtatna. Ezen el akartam töprengeni.

Milyen a hangom ma reggel.

Na milyen?

Hát, így a barátom, nem kimondottan happy. Vagy a fülem csal meg.

Oh, mondtam, mi más lehetnék, mint happy, ha egyszer te hívsz – és így tovább.

Így beszélgettünk mindig, tartózkodva attól, hogy a valódi szöveget mondjuk. Önkéntelenül eszembe jutott az a két-három alkalom, amikor mintegy kiszaladt a számon a valódi szöveg, mert nem volt erőm visszatartani, és hogy hogyan változott el ilyenkor a barátom tekintete és hangja. Hogy van H., kérdezte most. Jól, mondtam, délután meglátogathatom. És mi, Madame? kérdezte a barátom. Mi mikor látjuk egymást? Lehetőleg hamarosan, mondtam a valódi szöveget. A következő néhány napban itt lesz a városban, mondta, fölhív, mikor tegyem föl a kávévizet. Törjék csak a fejüket bizonyos, mindkettőnk által nagyra becsült személyek, minek a kódszava lehet a „kávévíz”.

Nem igazán szeretem az ilyenfajta tréfálkozást. Kávé? kérdeztem. Azt hittem, teapárti vagy. A legkevésbé sem, mondta, és az istenért, ne zavarjam most össze az egész kódot. Bon, feleltem. Erre kis szünet után (változatlan hangon) ő: Látogatóid vannak, mi?

Az ilyen kérdéseket sem szeretem, de képtelen voltam hazudni. Igen, mondtam.

Úgy? nagyszerű, mondta a barátom. Akkor vizlát hamarosan.

S akkor hirtelen hallottam a hangom, amint azt kiabálom a kagylóba: Te! Idefigyelj! Egyszer megöregszünk, tisztában vagy te ezzel?!

Letette. Én meg visszaültem az íróasztalomhoz, és a telyerembe temettem az arcom. Igen. Ezzel töltjük a hátralévő rövid napjainkat. Nem sírtam. Ha jól meggondolom, jó régen nem sírtam már.

Ambár ma még nem csináltam semmit, most, a munkaidőm kellős közepén el fogok menni bevásárolni. Ez az ő győzelmük volt, nem is áltattam magam mással, mert, ha volt morál, amelyhez ragaszkodtam, az a munkaerkölcs volt, nem utolsósorban azért, mert úgy tűnt, hogy ez képes ellensúlyozni az egyéb erkölcsi normák áthágásait. Nem akartam föladni, ahogyan az ifjú urak föladták, akik rendes

kenyérkereső munka helyett – alkalmasint a beilleszkedésre és az ön-alárendelésre való leküzdhetetlen késztetésük okán – hagyták ilyen nyomorúságosan leplezett semmittevésre szerződteni magukat.

Hát aztán. Megint mások helyett spekuláljak és tépelődjem? Cipőt húzni, kabátot fel, kétszer, sőt ha lehetséges volna, legszívesebben háromszor ráfordítani a kulcsot; noha tudván tudom, mennyire nem számítana ez adott esetben, hiszen azok a bizonyos ifjú urak avagy az idegen ajtók kinyitására felkészítő speciális képzésben részesült kollégáik a múlt nyáron legalább egyszer, ám valószínűbb, hogy kétszer is tiszteletüket tették a lakásunkban a távollétünkben; nem számoltak azonban C. asszony tisztaságmaniájával, aki amikor munkája végeztével elhagyja a lakást, egy puha ronggyal feltörli maga után a lábnyomait, s akinek gyanakvását ilyen módon természetesen fölkelte, hogy másnap egy 41/42-es méretű férficipő-talp nyomát látta világosan kirajzolódni némelyik küszöbön és a középső szoba parkettjén. Mire C. asszony, aki nem kimondottan ijedős alkat, miután gondosan eltüntette ezeket a nyomokat, mielőtt kiment, „rég, bevált recept szerint” (ahogyan mondta) némi lisztet szórt a bejárati ajtó mögötti lábtörlőre, amitől azután másnap, mint várható volt, még sokkal világosabban rajzolódni ki a lábnyomok. Továbbá a fürdőszobai falitükör összetört; cserepeit a mosdókagylóban találtuk, anélkül, hogy erre bármilyen magyarázat adódott volna. Arra kellett tehát következtetnünk, hogy az ifjú uraknak eszük ágában sem volt a lakásunkban tett látogatásukat eltitkolni.

Ezt megfélemlítésnek nevezzük, tudtuk meg egy ismerősünktől, aki azt állította magáról, hogy pontosan kiismeri magát ezekben a dolgokban; de vajon úgy éreztük-e, hogy megfélemlítettek? Na persze: a lakásban természetesen nagyon halkán beszélgettünk a látogatóinkkal, ha bizonyos témákra terelődött a szó (márpedig újra meg újra rájuk terelődött), bizonyos beszélgetések közben fölhangosítottam a rádiót, és időnként, ha vendégeink voltak, kihúztam a telefondugót, ám mindeközben tudtuk, hogy a *másik* tevékenységei és módszerei meg a saját, ezekre válaszoló reakcióink úgy kapcsolódnak egymásba, mint egy kifogástalanul működő cipzár fogai. Ebből nem lehetett semmilyen reményt meríteni. Remény talán abban a tényben lappangott, hogy az elmúlt nyár óta nem éreztem többé otthon magam a saját lakásomban.

Kiléptem az utcára. Ott vannak még? Ott voltak. Követni fognak vajon? Nem követtek. Tájékozott ismerősünk úgy vélte, a legalacsonyabb megfigyelési fokozatba, a *figyelmeztető*-be vagyunk sorolva, amely fokozatban a megfigyelést végző szervezetnek adott ukáz így hangzik: feltűnő jelenlét. Egészen más fokozat volt az egy, kettő, szélsőséges esetben hat autóval való folytonos követés (mibe kerülhetett ez?) és megint más a titkos megfigyelés, ami akkor alkalmaztatott, ha a megfigyelt objektumot ténylegesen valamely törvényellenes tevékenységgel gyanúsították. Akkor ez ránk nem vonatkozik? A bennfentes vállat vont: nem elképzelhető, hogy egyazon objektumra a megfigyelés két módját s egyben fokozatát is alkalmazzák.

Egyébként követhettek éppen gyalog is. Mindenesetre semmilyen gyanús figurát nem láttam az illatszerbolt kirakatüvegén tükröződni. Enyhe rémülettel konstatáltam, hogy kezdek föllélegezni. Anna Ahmatovának, ahogyan arról az orosz irodalom egy szakértője biztosított, hűsz éven át volt személyi kísérője. Ezt képzeltem most el, miközben követetlenül és kíséretlenül lépdeltem a Friedrichstraßen, s azt kellett kérdeznem magamtól, vajon mivel szolgáltam rá erre a kiváltságra. Földerengett bennem annak sejtése, milyen szigorú, kompromisszumot nem ismerő, abszolút lehet a szabadság a teljes bekerítettég legközepén. Nekem még az eszközeiket sem mutatták meg, gondoltam. De hogy jutott mindez eszembe? Oh

igen: a Berliner Ensemble este a *Galilei*-t játszotta; nagy fekete betűk hirdették a fehér vásznon, és senki nem akadályozta meg az előadást, minthogy ez a darab olyan időből származott, amikor még érvényes volt a tiszta dialektika, akárcsak a „pozitív” és „negatív” szavak, és amikor volt értelme kimondani az „igazságot” és bűn volt elhallgatni; nem beszélni az általános hazugságról, amely a gonosztól jön, és amely a hazugot rossz lelkiismerettel terhelte, amelynek holmi maradványaival még napjainkban is találkozhatunk. A rossz lelkiismeret történetére, gondoltam, mindenképp ki kéne terjeszkednie a mondhatóság határaitól való gondolkodásnak: vajon milyen szavakkal írható le a lelkiismeret nélküli ember nyelvnélkülisége, nyelv-vesztettsége; mit kezd vajon a nyelv, kérdeztem magamban, a nemlétezővel, amely nem tűr magán sem mellék-, sem főneveket, nem lévén tulajdonságai és mert teljességgel nélküli az alanyt, amiként a „lelkiismeret nélküli alany” is teljességgel nélküli önmagát – gondoltam tovább a gondolatot, de vajon helyesen gondoltam-e? Nem ürügyet kerestem-e csupán, hogy ama talán mégsem tulajdonság nélküli ifjú urakat kizárjam az együttérzésből, ahogyan ők kizártak engem a magukéból? Ahogy te nékem, úgy én néked. Szemet szemért, fogat fogért. Az új nyelvemnek, gondoltam saját magam ellenében, tudnia kell rólok is szólni, amiként pártfogásába kell majd vennie a nyelvi öntudatlanság minden esetét.

A Weidendammer-hídon mindig szívesen mentem át. Szegény BB a hitetlenségbe vetett hitével, amelyet „tudomány”-nak nevez, az elszánt kettéosztási kísérleteivel, amelyekkel, akárha fejszével vág nyiladékokat magának a városok és országok sűrűjében, abban a meggyőződésben, hogy a világ e mentén a seb mentén fog a két felére szét-esni. Csakhogy a háta mögött újra összecsap az őserdő, előttünk pedig mélységes szakadék tárul föl. Galilei ravasz és egyben gyáva módon kijátssza az inkvizíciót, s ezáltal megmenti művét. Maga az őt megsemmisítéssel fenyegető egyház adta a kezébe a fegyvert, amelynek birtokában dacolhatott vele: e fegyver az igazság értelmében való hit volt. Galileinek csak a félelmét kellett legyőznie. Mindössze jellembeli kérdés tehát, hogy a hazugság ellen lépett-e fel. Mi, szintén gyávák s hozzá még hitlenek is, mindig saját magunk ellen léptünk föl, hiszen csak úgy dőlt belőlünk a hazugság, a hajbókolás, az emésztő düh és a rágalmazás, s egész bensőnket átjárta az alárendelődés és az élvezet utáni vágy. A különbség mindössze: voltak, akik tudták ezt és voltak, akik nem.

A híd korlátján áthajolva láttam a kacsákat és a sirályokat meg egy uszályt fekete-vörös-arany zászlóval. Mint általában, most is fújt a szél. Gúnyosan nézett rám a híd legmagasabb pontján elhelyezett öntöttvas porosz-sas, amelyet, ahogy elhaladtam mellette, könnyedén megérinttem. Mint mindannyiszor, amikor átmentem ezen a hídon, eszembe jutottak a vég nélküli tévelygések, amelyek során akkoriban, több mint két éve, keresztül-kasul járkáltam ezeket az utcákat, és emlékeztem, milyen szégyentelenséggel és leplezetlenül vágytam a nyugalomra, úgyszólván bármi áron, s hogy az örömmek, a boldogságnak a pusztá emlékéit sem tudtam elviselni, és ha a tévében olyan film ment, amelyben valami olyan remény örököltetett meg, amelyen én is csüggttem azelőtt; ilyenkor minden további nélkül eleredtek a könnyeim, és soha nem felejttem el a pillanatot – szórakozottan meredtem egy közönséges drogéria kirakatára –, amikor villámként hasított belém a felismerés, hogy ami szakadatlanul űzött, nem volt más, mint a fájdalom. Csak nem ismertem föl. A pusztá, őrzőngő fájdalom kerített hatalmába, az fészkelte belém magát és változtatott át egy másik lényé.

Ez időben az ifjú urak kapunk előtti fölbukkanásával esett egybe; ők mindenestre nem sejtették, hogy soha nem fogunk találkozni: míg ők előbukkantak a föld alól, én éppen hogy lemerültem egy másik alvilágba; ismeret-

len terepen találtam magamat. Egy kéz megmarkolta a szívemet, egy másik a szememet érintette meg. Idegenség vett körül. Hosszú heteken át róttam egy névtelen város névtelen utcáit. Eljött a tél, latyak, havas eső; csontig ható nedves hideg járta át a húsomat, mintha nem is volna húsom és testem. Noha lakozott még benne valami halvány emléke az egykori örömlőknek, a kenyérnek, bornak, a szerelemnek, a gyerekek illatának az emléke, tájak, városok és arcok szellemképe. Most olyan vigasztalanság áradt belőle, hogy úgy hittem, egy mindenki számára érzékelhető hívős fuvallat kell, hogy körülengjen.

Semmire nem gondolva tettem meg a pár lépést a kőmellvéd mentén, amelyet a (népnyelv által „könnybunker”-nek nevezett) üvegpavilonhoz vezető út torkolata oszt két részre; ebben a pavilonban megy végbe a különböző államok, köztük az én államom polgárainak átutazókká, turistákká, ki- és beutazókká való átváltozása, ahol a nagyon magasán lévő ablakok által bebocsátott és a zöldes csempe borította falaktól visszatükrözött fényben a városon uralkodó Mester rendőrnek és vámtisztnek öltözött segédei gyakorolták az oldás és kötés jogát. Ennek az építménynek, külsejében igazodva rendeltetéséhez, monsturmént kéne ott terpeszkednie, nem kő, üveg és vasszerkezet alkotta közönséges épületeknek, gondozott gyepből övezve, amelyre természetesen tilos rálépni. Meg kellett tanulnom az ilyen gondozott objektumokkal szembeni gyanakvást is, és fölfogtam, hogy mindegyikükkel városom teljhatalmú ura rendelkezik: a gátlást nem ismerő pillanatnyi érdek.

Csak ekkor tudatosodott bennem, hogy korábban valami titkos tűz izzott e város mélyén; még nem tudtam ennek a tűznek a nevét, de attól a naptól fogva, hogy kialudt, hogy minden melléktűzét elfojtották, minden apró rejtett szikráját eltaposták, menthetetlenül a bűvöletébe estem. Mindenki mással együtt még egy elveszett városban, egy megválatlan, könyörtelen városban kellett élnem, a nemtelenség és méltatlanság iszapjába süppedve. Éjszakánként hallottam a vaskezeivel a mellkasomat marokra fogó robot dübögését. A város helyből nemhellyé lett, történelem, vízió és varázslat nélkül, olyan valamivé, amelyet megrontott a bírvány, a hatalom és az erőszak. Lidérces álmok és értelmetlen tevékenységek közepette töltötte napjait – akárcsak azok az ablak alatti autókban üldögélő fiúk, akik mindinkább városom jelképeivé váltak.

Most muszáj volt egy hús-vér emberrel beszélnem. Beléptem a gyorsvasút pályájának Friedrichstraße-i kanyarulatára alatti szeszital-üzletbe; az eladónő (idősebb nő, vékonyszálú, kétféle színű hajjal) mintha éppen rám várt volna. Találomra választva tárgyat a vörös pezsgőről kezdett beszélgetni velem, amely valóban kapható volt nála és amelynek minőségét a legkevésbé sem tudta minden vevő értékelni. Elégedetten emelt le számomra még egy üveggel a polcra.

Régóta dolgozik itt? Ah, egész életében itt dolgozott. Itt vagy a közelben. Ós-berlini, mondta magáról.

Akkor bizonyára tudna mesélni egy s mást.

Ah, ami azt illeti... Ha egyszer belekezdene... A legkuriózusabb dolgok estek meg a szeme láttára. Az asszony láthatólag kedvelte a „kuriózus” szót, szívesen ismételtette. Vajon, kérdeztem magamtól, képes vagyok-e végighallgatni újabb kuriózus történeteket, de úgy tettem, mint akit érdekelnek az asszony emlékei, amelyek csakis hátorzongatók lehettek, és valóban azok is voltak, ám ami meglepett: az asszony tudta is ezt. Ezzel kivétel volt. Először a hangján hallottam, aztán föl is fogtam: még mindig szereti zsidó barátját, akivel együtt voltak fiatalok, minden reggel együtt mentek a gyorsvasúttal az Alextól a Ku'damm-ig – ő az áruházba, ahol tanonc volt, barátja (Elfriedének hívták, Elfinek; gondolja meg: egy zsidó lány és Elfi!) a bankba, ahol számokat adott össze. És közben szenvedett az unalomtól. Hogy ez mikor volt? Harmincötben, harminchat-

ban... Ne csodálkozzon: Elfi barátja, valami nagyobb kutya az SS-nél, följánlotta, hogy kiviszi innét, de ő: nem, nem, csak ha a családom is jöhet, különben nem. A fickó egyszerűen bolondult érte. Világos, hogy a dolog nem végződhetett jól, csak hát utólag mindig okosabb az ember, mint akkor. A barát ki is tervezte Elfi szökését; Hollandiáról volt szó, akkor azonban lefűlelték a tiszt urat. Legalábbis egy szép napon, amikor a Joachimsthaler utca sarkára értünk, ahol mindig ott állt a fickó az autójával, hogy legalább egy pillantását elcsíphesse Elfinek, ami azután az aranytartáléka lett arra a napra, szóval látjuk a sarkon, hogy megint ott áll az autó, s ahogy elmegyünk mellette, látjuk azt is, hogy azt a jellegzetes trencskó-kabátot és sportsapkát viselő urak ülnek benne, Elfi SS-es barátja a kormánynál mereven bámul maga elé, én meg a fogam közt odasziszegem Elfinek: Hátra ne fordulj, hallodd?! Csak nyílegyenesen előre, és el ne kezdj rohanni, az Istenért! És megcsináltuk, nyugodtan, pókerarcú. Na, a fickóról aztán persze soha többet nem hallottunk. Talán fölfogta, hogy egyszerre nem akarhat mindent. – Harminc márka lesz a pezsgő.

Úgy tűnt, magától az asszony nem akar többet mondani; kérdezni kellett. Elfi? Később természetesen őt is elvitték. Negyvenkettőben, amikor az utolsó zsidókat gyűjtötték össze és vitték el Berlinből. Az egész családjával együtt. Nekem személy szerint soha többet nem lett olyan barátnőm, mint ő – válogatós lesz az ember, nem igaz? És mi minden meg nem fordul az ember fejében évtizedek alatt!... Egy személyt, ha szorul a hurok, még csak el lehetett volna bújtatni. De egy egész családot?

Örület az egész, hallottam még a hátam mögött a hangját, ahogy így visszagondolok rá, tiszta örület.

Erre nem akartam rögtön reagálni, szórakozottan bámultam a pályaudvari könyvesbolt elé kirakott kínálatot, körbejártam (hiába) az újságosbódét, és úgy döntöttem, hogy mégis bemegyek vásárolni a Japán-házban levő új bevásárlópontba; a bevásárlás, a bevált bódítószer ezúttal nem használt, de kaptam legalább homoktövislevet H.-nak; azt mondta, örökké szomjas. A pénztárnál sorban álló nők szinte kivétel nélkül elhízottak és rossz tartásúak voltak. Szokásomhoz híven próbáltam megkeresni azt az egy arcot, amely, ha szólítanám, felém fordulna, és nem találtam, míg azután egy semmitmondó külsejű fiatalabb nő maga elé nem engedett egy idősebbet, aki nem bírt már állni. Szóval mégis lehetséges, gondoltam. Lehetségesnek kell lennie. Ennek ellenére nem hagyott el az idegenség mindenki mástól elszigetelő érzése, csak éppen tudtam, nem hagyhatok, hogy egészen birtokba vegyen. Még ha a sorban előttem állók mit sem tudtak, ha aligha sejtettek bármit is, vagy, ami még rosszabb: nem akartak semmit tudni – akkor sem volt szabad nagyon közelre céloznom, ha el akartam érni őket; inkább valamivel magasabbra, távolabbra, a jövő irányába.

Igen, igen – terhes lettem saját magamnak. Még elmentem pénzért a postára. Ha látott volna valaki, aki ismer, láthatta volna rajtam, milyen feszült vagyok. Túl sok volt most már minden, túl sokáig tartott, noha másfelől azt kellett kérdezni magamtól, hova akarok olyan gyorsan eljutni, mire ez a nagy sietség. Mindig ez a mélyen elhallgatott kettős élet... A bizonytalanságnak az az izgalma, amelytől olyan függővé lehet válni, mint valami drogtól. Hogy mindig kényszeresen ki akarok fejezni mindent. Közben már rég fölfedeztem a régi ismerősömet a sorban, ahogyan ő is engem, ebben biztos voltam. Egy pillanat törtrészéig találkozott a tekintetünk, de Jürgen M. nem akart megismerni; tekintete a tizedmásodperc törtrészével hamarabb húzódott vissza, mint az enyém. Ezt már ismertem. De mennyire, hogy ismertem: a másik szeme elé ereszkedő függöny, a halhártya-tompaság, amely egy pillanat alatt bevonja a barát szeme fehérjét, a szemlencséjét megzavarosító felhő. Nem láttuk és soha nem ismertük egymást. Így is jó. Sőt, még jobb. Akkor

másik ablakhoz állunk be a sorba. A másik feltűnően foglalatostkodik a postáskisasszonynak bemutatandó papírjaival, fölösleges úrlapokkal matat, csak hogy véletlenül se kelljen velem a kijáratnál találkoznia. Pedig a másik, ezúttal tehát Jürgen M., nyugodt lehet: tartom magam a játékszabályokhoz. Már kint is vagyok. Eszembe sem jut hátra fordulni.

Tulajdonképpen mióta nem léptem már oda senki régi ismerőshöz, csak ha biztos voltam benne, hogy valóban vállalja a találkozást? Mióta nem nyújtottam már senkinek elsőként kezét? Nem kezdeményeztem beszélgetést? Mióta húzódtam vissza? Kvíz-kérdés: hány embernek kell téged megpillantva átmennie az utca túloldalára vagy elmélyülten tanulmányoznia a legközelebbi kirakatot, más-hová ülnie a vendéglőben, a gyűlésen hátat fordítania neked, míg felfogod, miről van szó és ennek megfelelően viselkedsz? Hányszor kell „véletlen”-re gondolnod, míg azután hajlandó vagy azt gondolni: „szándékosan”? Derülöm kellett magamban, mert mindig öröm és elégtétel számomra, ha megállapíthatom: a valódi kérdéseket a statisztika sohasem képes megválaszolni.

Nem vesztettem semmit, gondoltam. Jürgen M. nem vesztés, de akkor miért zavar, ha nem akar megismerni? Miért zavar újra meg újra? Hogy-hogy nem vagyok képes vállrándítással elintézni? Mi az, ami nem működik bennem? Miféle mechanizmus sérülhetett?

Akkor csak szépen sorjában; semmi kapkodás. Jürgen M. Mikor találkoztam utoljára ezzel a Jürgen M.-mel? Jó régen, annyi bizonyos. Az alkalom aligha lehetett kellemetlen. Nem a nagymintás nyakkendőjével ugrattam? Ő azonban gúnyos meghajlással nyújtotta át nekem a pohár pezsgőt, amelyet éppen leemelt egy tálcáról, magának elvett egy másikat és koccintott velem. Rég nem láttuk, mégis megismertük egymást. Hogy tetszenek a képek, tudakolta, némelyik tetszik, némelyik nem, válaszoltam. A kiállításmegnyitó a Marstallban volt, a légkör akkoriban nem volt éppen rossz, az emberek, akik rég nem látták egymást, újra összejöttek és kikérdezték egymást az életkörülményeiről, akárha különböző országokban töltötték volna az elmúlt éveket. *Különböző országokban töltöttük az elmúlt éveket.* Mint mindig, amikor ez valamelyest megtehető, tartottam magam a játékszabályokhoz és megkérdeztem Jürgen M.-et, mivel tölti a napjait. En? kérdezte. Tudod, az ember csak ellavíroz valahogy.

Ha jól belegondolok, nem is mondott többet. Jürgen M., egy egyetemi barátnő barátja, akinek fényes jövőt jósoltak a barátai. Jürgen M., a filozófus. Nem hívta föl talán a figyelmet magára némely kényes témákat feszegető publikációjával? Akkoriban, jutott eszembe, vékonyabb volt, választék volt a hajában; már rég nem a barátnő barátja; először őt vesztettem szem elől, aztán a barátnőmet. Tulajdonképpen közölt még cikkeket a profiljába vágó folyóiratokban? Megjelent egyáltalán az a könyve, amelyről akkoriban szüntelenül beszélt? Talán kudarcot vallott, csalódott önmagában és a világban; né tán ezért került az ismerősökkel való találkozást? Lehet, hogy nekem kellett volna odamennem hozzá és megszólítanom? De nem volt még valami más is annak idején ezzel a Jürgen M.-mel?

Jött mögöttem valaki és olyan hangosan és élesen füttyült, hogy visszhangzott tőle a gyorsvasút alatti aluljáró, s túlharsogta még a közlekedés zaját is. Mit is füttyült... – ezt a dalt ismertem: „Karl Liebknechtre fölesküdtünk, Rosa Luxemburnak nyújtjuk a kezünk”, ezt füttyülte. Eleredt a könnyem. Elég, elég ebből. Alighanem vége is lesz sajnos, mégpedig feltehetőleg hamarosan. A férfi, aki füttyült, testes, súlyos, negyven körüli férfi, fekete kordbársony öltönyt viselt, amelyet az ácsok szoktak, csak épp fémgombok nélkül, öles léptekkel ment, nem érdekelt, hogy utánafordulnak-e az emberek, s ahogy a kis cukrászda ajtajához ért, bement.

El tudtam képzelni egy asszonyt emellé a férfi mellé? Nem tudtam. Amúgy rendre a nőkhöz nem tudok férfit elképzelni, most épp fordítva: ez a férfi kivétel volt. Jürgen M. mellé minden további nélkül oda tudtam képzelni egy nőt; e magasabb státusú tucatnők egyikét, hiszen a barát-nőmtől, aki ugyan nehéz természetű, de kétségkívül valami különleges volt, Jürgen M. csak valami tucatnőhöz mehetett. Vagy annak idején a barátnőm hagyta el őt? Nem találtuk mindnyájan többé-kevésbé rejtélyesnek, miért szakítottak, annyi év után?

Az ördögbe is, mit érdekel engem tulajdonképpen ez a Jürgen M.?! Érdemes rá egyáltalán, hogy foglalkozzam vele? Nem írta meg talán annak idején, egy, a mostanéhoz hasonlóan feszült időben, azt a visszataszító cikkét a professzora ellen?! Jellemző rám, hogy elfelejtettem ezt, hogy nem tartottam magam az elhatározásomhoz: hogy soha többé nem beszélek vele. Megszólítani e miatt a hülye nyakkendő miatt, aztán még csodálkozni is, milyen szolgálatkészen nyújtja oda a saját pohár pezsgőjét! Egyszerűen meg volt könnyebbülve, hogy egyáltalán szóba állok vele. Most pedig újra fordult a kocka, nem állnak jól a dolgok, nem, a legkevésbé sem, és Jürgen M. minden további nélkül megengedheti magának, hogy ne ismerjen meg. Sőt: nem is volt szabad megszólítania. Talán azt is tudja, hogy...

Akkor most szépen sorjában. Semmi kapkodás. *Mit* kéne Jürgen M.-nek tudnia? Mit tudhat egy olyan ember, mint Jürgen M., a szűkszavú hivatalos közleményeken és a bőven tényező pletykákon kívül, amelyekkel talán teljességgel be is éri? Nos, a barátaimon kívül még legalább egyvalakinek tudnia kell az ajtó elött posztoló ifjú urakról. Például annak, aki odaállította őket.

Megint itt volt a jó öreg rögeszmém, azonnal fölismerem, de élvezettel bele is kellett fűrnöm magam: hogy van

valaki, aki a valóban fontos dolgokon kívül mindent tud rólam. Végére is valamilyen íróasztalon, valamelyik fejben össze kellett futnia minden rólam szóló információnak: az ifjú urak, a telefon-lehallgatók és a postámat ellenőrzők jelentéseinek. S ha ez épp Jürgen M. koponyája?

A gondolat nem nélkülözött minden valószínűséget, legalábbis a második önkéntelen gondolatom ez volt: akkor megkapná, amit akar. Ez utóbbi gondolat meglepett. Mióta van nekem bajom Jürgen M.-mel? Mióta hiszem azt, hogy tudom, mit akar, mire van szüksége? Mit raktároztam el emlékezetem trezorjában erről a Jürgen M.-ről úgy, hogy magam sem vettem észre? Jürgen M., mint referens – igen, valóban, ilyen is volt. Vajon a professzorával való affér előtt vagy utána? Ezt már nem tudtam. Jürgen M.-et megelőzte nyíltságának a híre, és nyílt is volt, kétségtelenül, csakhogy számomra mindaz, amit mondott, úgy hatott, mint valami (elkövetett vagy eztán elkövetendő cselekedetek miatti) öngazolás. Emlékszem, mennyire el volt ragadtatva egy csomó kollégánk Jürgen M.-től: végre valaki, aki kimondja azt, ami van. Jócskán megtapsolták, emlékszem, én, nyomott hangulatban, siettem volna haza, de az ajtónál lekapcsolt és magával cipelt a sörözőbe. Nagy társaság gyűlt össze, az este hosszúra nyúlt. Nem tudtam, hogy Jürgen M. iszik. Amikor elkezdett össze-vissza fecsegni, elkövettem azt a hibát, hogy megkérdeztem: miért iszol? Úgy kapta felém a fejét, mint-ha megütöttem volna. Mindig legfelül, Madam! mondta. Ez az ember gyűlölt engem. Ártottam Noked valamivel, kérdeztem tanácstalanul, és ez az egy mondat átszakította azt a sáncot, amelyet Jürgen M. maga köré emelt, és bugyogva áradni kezdett belőle a vallomás, amelyet kénytelen voltam végighallgatni, noha nem akartam végighallgatni, mert tudtam: mostantól nem csupán gyűlölni fog; mostantól veszélyes is lesz számomra. De fogva tartott a

gyűlölete és a saját kíváncsiságom, s így megtudtam, hogy Jürgen M. évek óta figyelemmel kísért és követte az életemet. Hogy ismert minden szót, amit csak kimondtam és leírtam, főként pedig minden szót, amelyet elhallgattam; hogy olyan pontosan ismerte a körülményeim, a szokásaimat és az ismeretségi körömet, amilyen pontosan egy kívülálló egyáltalán ismerheti valaki másnak a viszonyait; hogy egészen belém hatolt és belém helyezkedett a gondolataival, az érzéseivel, mégpedig olyan intenzitással, amely mélységesen megdöbbenett, és megtudtam, hogy – s ez a végtelenségig ingerelte – sikeresnek és boldognak tartott. És önhittnek, legfőképp. Önhittnek, kérdeztem értetlenül, hogy-hogy? Ugy, hogy minden jel szerint azt képelem, az ember mindazt elérheti, amit én, anélkül, hogy eladná érte a lelkét. De kérlek, mondtam, csak hogy saját zavaromat és szorongásomat elhessegessem, nem élünk már a középkorban! – Pechem volt azon az estén; csupa olyan végszót szállítottam neki, amelyekre, úgy látszik, várt; mindenestre most kapta csak el igazán a hév. Hogy nem élünk a középkorban?! Na tessék! Pontosan ez az, ennek az elhívésére formálok jogot, és valószínűleg tényleg el is hiszem, nem csupán – amint azt sokáig gondolta – ravaszul hordozom magam előtt jelszó gyanánt, hogy ennek örvén mindent megengedjek magamnak, mert ki tudna manapság egy ilyen jelszónak ellentmondani?! Ez a te alvajárási biztonságod, mondta Jürgen M., ez a holdkóros kötéltánc, anélkül, hogy lezuhannál. De most, négyszemközt, fölnyitja a szememet. Hogy nem a középkorban? De bizony, Madam. A középkorban élünk. Semmi nem változott, holmi külsőségektől eltekintve. És nem is fog semmi változni, s ha valaki látó és értő fő gyanánt a vakok és tudatlanok tömege fölé akar emelkedni, annak el kell adnia a lelkét, ahogyan el kellett mindig is. És ha tudni akarom, vér is folyik közben, ha nem is az ember saját vére. Nem mindig az.

Már tudtam, emlékeztem, mi volt az, amit akkor hirtelen megértettem: a markukban tartják. S emlékeztem, hogy önhittségem – ebben igaza lehetett a remek pszichológiai érzékével – arra indított, hogy halkán megkérdezzem tőle: miért nem szállsz ki? S ahogyan Jürgen M. falféher lett, tágra nyitotta a szemét, olyan közel hajolt az arcomhoz, hogy éreztem a sörszagú leheletét, s hogy színjózvanul és teljesen érthetően három szót fogott mondott: Mert-fé-lek. Utána rögtön ismét a részegét játszotta; én fölálltam, kopogtam az asztalon és elmentem. Ezután évekig nem láttam Jürgen M.-et, elfelejtettem ezt a jelenetet, amelyet ő sohasem fog elfelejteni, most pedig nem kételes megismerni, ott ül egy reneteg telefonnal fölszerelt házában, s kedvére gyűjtheti rólam az összes lehetséges információt, amelyekhez senki más nem juthatna hozzá, és minden reggel hálaimát mond a sorsának, amiért erre a posztra állította, ahol hódolhat csillapíthatatlan szenvedélyének és egyben a társadalom hasznára is tevékenykedhet.

Akárcsak én, a magam helyén.

Vakon mentem át a Weidendammer-hídon, most visszafelé és a másik oldalon, és az iratgyűjtőkre kellett gondolnom, amelyekben nyilván ott gyűltek és őriztek mind a rólam szóló híradások. Ehhez persze előbb ki kellett válogatni, meg kellett fogalmazni, netalán egy titkárnőnek is le kellett diktálni őket. Vagy hogyan is kell ezt elképzelni? El kell képzelnem, amint Jürgen M. reggelenként pontban nyolc órakor az irodájába lép és – ezt a kis hiúságot megengedtem magamnak képzeletben – először az én nevemet viselő vékony dossziéért nyúl? Benne az előző napi jelentés; Jürgen M. élvezettel koncentrált. Aha. Tegnap – ez volt ma – kilenc óra negyvenötök telefonbeszélgetést folytattott. Hívó: itt a barátom neve következik. Majd a beszélgetés írásos rögzítése, amely megmosolyogtatja Jürgen M.-et, aki most nyilván megengedheti magának, hogy humora legyen. „Kód”, „kávé”, „tea” – ah, ti szegény amatőrök! Jürgen M., legalábbis ahogyan én képelem el őt, szakem-

ber és intelligens – ez tagadhatatlan –, így tehát egy napon, informátorainak kétszázharminchetedik jelentését olvasva elkerülhetetlen, hogy bele ne borzongjon tevékenységének hiábavalóságába, hiszen ha, miután buzgón átlapozta mindahány dossziét, itt egy sort, ott egy gyorsírásos följegyzést, amott egy beszélgetés jegyzőkönyvét olvasva el, föllette magának a kérdést, hogy mi olyat tud most erről az objektumról, amit nem tudott korábban is, becsülettel csak ezt válaszolhatta: semmit. S ha a dolgot tovább firtatva azt is megkérdi, mi az, amit elért, újra csak azt kell mondania magának: semmit.

Ezt azonban én tudtam jobban. Sokat elért a derék ember, egészen sokat, ámbár ő maga nem tudhatta, mit, mert ezt nem hallották a spiclijei, nem rögzítették a magnószalagjai; túl finom anyagból van ahhoz, kicsúszik a kezük közül, nem akad fönn még a legsűrűbb szövésű hálóban sem, és ha magamat kérdeztem, hogy mi is voltaképpen ez a titokzatos „valami”, úgy én sem találtam rá nevet. Saját magammal elégedetlenül és helytelenítve, amit épp tenni készülök, átvágtam a parkolón, egyenesen a palackzöld autó felé tartva (ott voltak még, mi mást vártam?), egészen szorosan az autó mellett mentem el, és pont reggelizés közben leptem meg a három ifjú urat. A kormányon ülő a térdén tartotta az uzsonnásdobozát, a mellette ülő épp egy almába harapott, a harmadik, a hátsó ülésen pedig odaadással kortyolt egy bitterlemon-os üvegből. Nem nyelt félre, amikor a közvetlen közelében fölbukkant az arcom, rezzenéstelen arccal ivott tovább, de – akárha parancsszóra – mindhármuknak ismerősen üveges lett a tekintete. Lehetséges, mondtam magamnak, miközben illendőségből a parkolón átvágva a postaládához mentem, mintha valami bedobnivalóm volna, sőt még a levélbedobás mozdulatát is színleltem – lehetséges, hogy a kiképzőiskolájukban tanulják ezt az üveges tekintetet. Elvégre a társadalomtudományok mellett nyilván valamiféle praktikus készségeket is el kell sajátítaniuk! Elképzelhető, hogy a második tanévben ez áll az órarendben: hetente egyszer az üveges tekintet gyakorlása.

És ha egyáltalán nem Jürgen M. az, hanem valaki más?

Ezt a hangot ismertem. Szép jó napot, kedves öncenzor, rég nem hallottam Magaról. Akkor hát szerinted kicsoda, ha nem Jürgen M.? – Egy elfogulatlan hivatalnok, aki egyáltalán nem ismer. – Ezt még jobban is szeretném. – „Szeretném”, ez jó! – Mégiscsak: legalább olyasvalaki, akinek nincsenek személyes motívumai. Aki semmit nem akar nekem bebizonyítani. Aki nem a legsajátabb szférában akar kémkedni utánam.

Mert Jürgen M. ezt akarja?! Ugyan! Térj magadhoz!

Tapasztalatból tudtam: jobb a belső dialógus a vég nélküli belső monológnál. Megfontolásra ajánlottam hát belső cenzoromnak, mi ösztönözheti jószerével biztosan Jürgen M.-et.: ég a vágytól, hogy bebizonyítsa, nemcsak írómber tudhat, illetve deríthet ki mindent egy személyről – ő, a maga módján, szintén képes erre. Ahogyan bármely szerző, úgy ő is képes objektumai urává és mesterévé lenni. Mivel pedig az ő objektumai, nem úgy, mint az enyéim, a papíron születettek, húsból és vérből valók, ő a voltaképeni Mester, az igazi úr.

Te pedig, így a kéréten hang, amely fölöttébb tapintatlan tud lenni, te pedig versenyre akarsz kelni vele? Föl akarsz venni a kesztyűt? Megmutatni neki, ki az igazi mester? De hát akkor már győzött is ez a te derék Jürgened!

De mi egyebet tehetnék, kérdeztem, miközben kinyitottam a levlészekrényt a lépcsőház előterében és kivettem a postát meg az újságokat, mi mást tehetnék? Föl a lépcsőn, az előszobai tükörhöz, amelyet még nem törtek össze. Hogy sápadt voltam, az nem jelentett semmit; levegőhiány; a hang jó mulatást kívánt a középkorban, mire én pimasznak neveztem. Amúgy: nem volt valami megható abban az autóban limonádét ivó fiatalemberben? – Én csak ne bagatellizáljak egy nemtelen tevékenységet. – Ezek

szerint még mindig van értelme méltóságról beszélni? – Még mindig? Most kezd csak igazán értelme lenni.

De ki mondja meg nekünk, mi az a méltóság?

A szokásos előkészületek után nekiláttam a postám olvasásának; előbb meggyőződtem róla, hogy nincs a feladók között számomra nemkívánatos, akitől vagy amelytől tartanék. Először a beeső fény felé tartottam a borítékokat, míg elő nem tűnt az a vékony tükröző ragasztócsík, amely csak az újra-leragasztástól származhatott. Sokkal ritkábban fordult elő, hogy egyik-másik boríték ragasztási felülete hullámosabb volt a szokásosnál, és csak elvéve találtam belülről a borítékhoz ragadt leveleket. Az ilyen elemi hibák nyilván elkerülhetők. Valahol – bizonyára nem is eldugottan – lennie kellett egy hatalmas háznak (vagy valamivel kisebb házak működtek külön-külön minden körzetben?), ahová nap mint nap vagonszámra szállították be a postai küldeményeket, amelyeket azután a futószalag mellett dolgozó szorgos asszonykezek szétválogattak és átláthatatlan szempontok szerint különböző emeletekre továbbítottak, ahol újabb asszonyok a gőz fölött – vagy közben már áttértek hatékonyabb módszerekre? – óvatosan, nagyon óvatosan kinyitották, majd a legszentebb részlegnek adták át a leveleket; e szentélyben kezelhették megbízható és hozzáértő kollégák a fénymásoló berendezéseket, amelyek oly fájdalmasan hiányoztak a könyvtárainkból és a kiadóinkból. Egy egész sereg munkatárs, akiket soha nem méltatott a sajtó, akiknek nincs külön napjuk, mint ahogyan van a bányászoknak, a pedagógusoknak és az egészségügyi dolgozóknak, egy nyilván egyre növekvő létszámú csapat, amelynek be kellett érnie azzal, hogy tevékenységét az ismeretlenség homályában fejti ki. „Statisztikai fekete lyuk” – belém fészkelte magát a kifejezés, fölírta egy darab papírra. A lakosság számottevő részének tevékenysége egy statisztikai fekete lyukban tűnik el. Embertömegeket láttam mély árnyékba merülni. Nem találtam irigylésre méltónak a sorsukat.

Az újságokat, miután átfutottam a főcímeiket, félretettem. Három levelet nem bontottam még föl. Tudtam, kitől jöttek, noha az egyiknek sem feladó nem volt, sem bélyeg: a feladó, egy nagyon fiatal költő, saját maga szokta a küldeményeit a levélszekrényembe dobni. Őt magát még soha nem láttam. Versei alapján – ezek az újabbak egy katonai előkészítő táborban íródtak – szelíd, kék szemű, törékeny és csendes fiúnak képzeltem el, aki szenved, anélkül, hogy védekezni tudna, s aki úgy éli túl az elkerülhetlent, hogy verseket ír. Húzódozva, belső ellenállással olvastam ennek a fiúnak a verseit, mert nem tudtam neki segíteni, kitérően válaszoltam neki, és olykor dühös voltam rá és még inkább magamra. A fiam lehetne. Előre látni véltem, mi vár rá. Az ilyenek a vesztükbe rohannak. Az ifjú urak, akiket az ajtó elé állítottak – az ő ajtaját minden további nélkül betaszítanák és bentomulnának. Ez volt a különbség kettőnk között – döntő különbség. Mondhatni szakadék. Át kéne ugranom?

Most végre eljutunk a valódi kérdésekhez, közölte a reflexió hangja. Ezeket arról ismerni meg, hogy a fájdalom kívül egyfajta kielégítettség-érzéssel is járnak. – Nagyokos Mester megint mindent jobban tudott.

Nincsenek talán olyan napok, amikor valósággal sóvárogoz az ilyen kérdésekre?

Es ha vannak!? A mai nap mindenesetre nem ilyen.

Partnerem azt állította, ez sem újság számára. Ez nyilván a rosszabb, a gyengébb napjaim egyike. Megtiltottam, hogy beleártsa magát. – Oké, oké. Végül is nem rendelték bírólul fölém. – Hanem? – Kísérőül, hangzott a lakonikus válasz, amelyet csak szarkasztikusan tudtam kommentálni: személyi kísérel. Az utalásban rejlő gúny hidegen hagyta. Dühösen érdeklődtem, hogy ki iktatta be a hivatalába; ő közömbösen azt válaszolta: Te magad, nővérkém. Ha vagy szíves emlékezni.

Én magam. Sokáig nem hagyott nyugodni ez a két szó. Én magam. Kicsoda az? Melyik abból a lény-együttesből, amely az összetett „én magam”-at alkotja? Amelyik ismeri akarja önmagát? Vagy az, amelyik kímélné magát? Netán az a harmadik, amelyik még mindig arra a fűttszóra próbál táncolni, amelyre az ajtó előtt az ifjú urak? Hé, barátocskám, kivel tartasz hármunk közül?! Kísérőm erre hallgatott; rosszkedvűen, de szolidárisan. Pont erre volt ugyanis szükségem: hogy azt gondolhassam, egy napon, nemsokára egészen le tudom majd választani magamról és ki tudom vetni magamból ezt a harmadikat; hogy valóban akarom ezt; és hogy inkább kibírom huzamosabb ideig ott kint ezeket az ifjú urakat, mint saját magamban ezt a bizonyos harmadikat.

Mi lehet az oka, hogy egy ideje bármilyen választás elé kerültem, az csak a rossz és a még rosszabb közötti választás lehetett? Lehet, hogy az ajtó előtt posztoló ifjú urak egyszerűen megtanították élesebben látni az embert?

Figyelemelterelő manőver. Most már ki kellett végre nyitnom a második levelet, amelyik az egyik legjobb barátomtól jött. Aki, amint arra egy másik barátom figyelmeztetett, régóta az ő állandó munkatársuk és éppenséggel rám van állítva. Ha ez igaz, egészen nyugodtan megspórolhatnák a levélcenzoraikat, a telefon-lehallgatóikat, a beépített mikrofonjaikat és a házuk elé állított ifjú urakat: ez a barátom mindőjüknél hatékonyabb volna. Jürgen M. kidobhatna minden jegyzőkönyvet és hangszalagot; elég volna a barátom jelentéseit lefűznie. Nem mintha a hatóság észjárása szerint veszélyesek lehetnének számomra. Mélyebb értelemben mindazonáltal aligha lehetne bármi veszélyesebb számomra ezeknél. Bizonyos: Jürgen M. ebben az esetben kedvére vájkálhatna-kéjeleggetne legbelőbb gondolataimban, ám mindenekelőtt: senki emberben nem lehetne többé megbízni, és a vonzás az élet sötét oldalra felé, amelyet most ismét erőteljesen érzek, még tovább erősödne, talán nagyon is csábítóvá, netán egyenesen ellenállhatatlanná, és ahová mind erősebben vonna, azt már nem hívnák „élet”-nek. De hogyan hívjuk azt, ami nem élet többé?

Nem. Még nem akartam elolvasni a levelet.

No, csak lassan a testtel. Szépen sorjában. Semmi hektika.

Ott vannak még?

Ott vannak, és ma már ott is maradnak; magad is tudod.

De miért van szükségük erre? Ha egyszer úgyis mindent megtudnak tőle.

Na, ide figyelj. Szép tud lenni a dac, de többet érne a hűvös józanság. Jó: vegyük a barátunkat! Tegyük fel, hogy engedelmeskednie kell nekik.

Kell?

Kell! Már megint az átkozott önhittség! Mít kellene akkor szerinted csinálnia? Kiönteni előtűnk a szívét? Hogy soha többet ne tudjunk vele egyetlen elfogulatlan szót váltani?

Mi mást?

Szent együgyűség! Például: csak színleg végezni el a feladatát. Semmit nem jelenteni, amit ne tudnának amúgy is. Nem nyújtani nekik semmi fogódzót; ellened éppúgy nem, ahogy önmaga ellen sem. Borotvaellen táncolni.

Artisták, mondtam magamban szomorúan, mindnyájan artisták vagyunk. De akkor barátnak nem kell.

Javíthatatlan finnyás luxuslány vagy. Egyébként mit gondolsz, hogyan és kinek a segítségével szabadulhatna ki a karmaik közül?

Csak nem...

De bizony. Csakis a te segítségével.

Már, ha akarja egyáltalán.

Miért ne akarná? Ismered az életrajzát.

Azt írta a barátom, H-ból, ahol egy kongresszuson vett részt, hogy vágyik rá, hogy teázzon és kedvére kibeszélhesse magát velem. Ha ez rejtejes utalás, amellyel azt

akarja mondani, hogy a konyhánkban nincsenek poloskák... Jól van; rendben van: szégyellem magam.

Leültem az íróasztalhoz és megírtam a barátomnak, hogy most épp rossz idők járnak rám. Olyan gondolataim támadnak, amelyekről magam is megijedek. Hamarosan, ha teázunk a konyhában, minderről beszélhetünk majd.

Ki tudja, gondoltam közben, és belső kísérőm mérges lett rám ezek miatt a fenntartások miatt, úgyhogy megkérdeztem: minden fenntartás nélkül engedjem be a konyhámba? Minden fenntartás nélkül, válaszolta. – Különben nem venne észre semmit; fesztelen és természetes volnék, erre ugyanis képesek vagyok. Sőt, bizonyos fokig még nyílt is.

A híres belső hang hallgatott, hallgatott és hallgatott.

Még egy levél volt az asztalon, az összes közül a legfeltűnőbb; hosszúkás fehér négyyszög. Ezen nem kerestem gyanús jeleket, ha voltak is, nem akartam tudni róluk. Szórakozottan vágtam föl a borítékot a papírvágó késsel. Ama néhány másodpercben, míg kinyitottam a borítékot és kivettem, majd széthajtogattam a levelet, egész sereg váratlan és távoli gondolat villant az eszembe. Puskin. Az éppen megjelent levelezés-kötet. Tajtékozó dühe, amikor észrevette, hogy a cári postai cenzúra feltörte a feleségének szóló egyik levelét. Pátosza: szóval ezeknek már a házastársak közötti bizalmas gondolatcsere sem szent! Túlreagálása: hogy az eset után sokáig egyáltalán nem volt képes a feleségének írni. Ahogyan önkéntelenül felvettem ezt olvasván, a fölényem érzete: ezek a túlérzékeny tizenkilencedik századi költők!

Mióta nem írtam már bizalmas és intim levelet? Hogy kényszerítenem kellett magam, hogy egyáltalán írjak. Már magam sem tudtam. Mikor kezdődött a mintha-levelek korszaka – amikor elhatároztam, hogy úgy fogok írni, mintha nem olvasná senki idegen; mintha elfogulatlanul, mintha bizalmasan írnék. Már nem is tudtam. Csak annyit tudtam: spontán levél már nem telik tőlem, azoknak vége, és a messze lakó levelezőpartnerekkel való kapcsolat lassan elsorvadt. Képes voltam még sajnálni, hogy így történt? Elborzadni tőle? Nem lett számomra magától értetődő? Ezt is el tudják érni, gondoltam. De mennyire, hogy el tudják!

A levélnek imponáló fejléce volt; maga a levél rövid volt. A férfi, aki írta, a fejlécben szereplő hivatal munkatársa volt és tisztességes embernek akarta velem láttatni magát. Ő nehéz időkben is tisztességes ember maradt, ezt kellett kiolvasnom a levélből, nehéz időkben sem fordít háta nekem. Ez minden? Gondoltam félig megkönnyebbulve, félig csalódottan és kétségkívül igazságtalanul. Mégiscsak azt írta – hivatali levélpapíron! –, hogy nevetséges lenne, ha nem sikerülne „beépítenie” intézményének rendezvénytervébe. A „beépíteni”-t idézőjelbe tette, annak jeléül, hogy tisztában van az ajánlatában rejlő ironiával. Azt gondolta vajon, hogy pénzre van szükségem? Nem, azt nem gondolta. A tanácsaim, az időnkénti közreműködésem, vélte finom nyomatékkal, csak jót tehetnek a boltjának – „itt ennek a boltomnak”, írta. Nevetséges lenne, ha a közeljövőben nem tudna rábeszélni. Alkalmadtán majd azt is elmeséli, mi történt vele azóta – „azóta”, ez volt az egyetlen szó, amely ellenőrzés nélkül kiszaladt a tollából. De hisz tudom: csalánba nem üt a ménkű.

Csend. Hallgatás. Adásszünet. Ha azt hiszed, hogy ez az ember még fájni tud... Különben jól gondold: tud fájni. Megint tud.

A levél az önfeladás finom aromáját árasztotta. Ez kétségtelenül az írójára vallott. És most ír nekem egy ilyen levelet, hogy bebizonyítsa az ellenkezőjét. S gondosan megőrzi ezt a levelet, mint szolidaritásának és civil kurázsijának bizonyítékát. De: meghívni nem fog. A tanácsomat sem fogja kérni. A listát, amely ezt megtiltja neki, és amelyen rajta van az én nevem is, alkalmasint a saját levele után fogja lefűzni, ugyanabban az aktában.

Hát aztán? Söpörjük csak mi is hozzá a többi morzsához!

Ezen a napon másodszer szólalt meg a telefon. Női hang. Miért ilyen határtalanul izgatott, kérdeztem magamban, még mielőtt világos lett volna, kivel beszélek. Azért volt izgatott, mert az estével kapcsolatban bonyodalmaktól tartott. K. kolléganő volt a művelődési házból, aki – meglepetésemre – meghívott fölolvasni aznap estére, s most azíránt érdeklődött, ott tudnék-e lenni egy fél órával korábban.

Természetesen, mondtam, de miért?

Hogy biztosan elejét vegyük bármiféle nemkívánatos incidensnek.

Igy mondta, „elejét vegyük bármiféle incidensnek”. Ez a nyelv és ez a hanglejtés volt az, amitől kivert a veríték. Mégis miféle nemkívánatos incidensnek, kérdeztem gúnyorosan.

K. asszony már megbánhatta, hogy ezt a kifejezést használta, igyekezett tompítani. Ah, semmi különös. Csak úgy általában.

Erre már nem lehetett egyebet mondani, mint: rendben. Korábban megyek. Le kellett tennem a kagylót. Rosszat sejtettem.

Közben elmúlt dél. Ott vannak még?

Ott voltak.

Jó, akkor együnk valamit. Ilyen napokon az embernek nem szabadna egyedül lennie.

Egyedül? Jószerevével már semmi olyat nem tudtam gondolni vagy mondani, amivel ki ne hoztam volna a sodrából és magamra ne haragítottam volna derék cenzoromat. Ha nem hagyod abba ezt az önsajnáló nyafogást...

Ojjé, ojjé. Különben elismerem, igazad van. Azt az illetőt, tudod, kit, fenntartás nélkül be fogom engedni a konyhámba. Nem fogom elfelejteni, mit gondoltam ma róla. De el fogom hinni neki, hogy szüksége van rám. És ugyan ki segíthetné ki a csapdából, ha nem olyan valaki, akire szüksége van, akit nem tud nélkülözni? – Ha tényleg ki akar mászni. – Ha valóban benne van. – Valakinek csak segítenie kell neki. Elfelejtetted, mennyi támadási felületet kínál nekik? – Eh, eredj a pokolba ezzel a bigott erkölcsöddel!

Talán mégsem a leginkább lebénító napok egyikét fogtuk ki ma...

Megmelegíttem magamnak az előző napi marhahúslevest, és szórakozottan kanalaztam; közben ugyanazokat a híreket hallgattam, mint reggel. Az udvar felől most gyerekkiabálás hallatszott, a szomszédos épületnek a konyhámmal szemközt ötödik emeletéről slágerzene felelt; hamarosan meg fog jelenni G. asszony a zöld sapkájában és felháborodottan ki fogja kérni magának ezt a lármát. Így történt.

Újra az íróasztalnál álltam, de tartózkodtam attól, hogy kinézzek az ablakon. (Még ott voltak.) Leültem és hozzáálltam, hogy pótoljam vastag zöld zsebnaptáramban a bejegyzéseket, amelyeket az elmúlt napokban elblicceltem. Egyszer egy szobában fogok majd ülni – sivárnak, barátságatlannak képzeltem el, mint egy átlagos irodahelyiséget –, és kérdéseket fognak föltenni nekem. Különböző fokozatú kérdéseket, köztük ártatlanokat; én azonban eltökéltem, hogy egyetlen kérdésre sem válaszolok és ehhez is fogom tartani magam (mi mindent el nem képzelsete, húgocskám!). Azután, egy, két vagy húsz óra elteltével – nem hallani talán kihallgatásokról, amelyek állítólag (rövid szünetekkel) napokig tartanak? – kihallgatóm előhúzza majd ezt a vastag zöld jegyzetfüzetet, amelybe épp most jegyeztem be, mit csináltam, mit olvastam, kit láttam ma, tegnap és tegnapelőtt, sőt még azt is, amit az időjárásban figyelmemre méltónak véltem. Nos, mondja majd a kihallgatóm – a harmadik, sőt negyedik fokozatú kérdésekig is rendkívül udvarias marad majd, csak az ötödik fokozatú kérdéseknél lesz hirtelen nagyon goromba, csak hogy én föl leszek majd erre készülve és ellenállok majd a durvaságnak is; meglehet, hogy könnyebben, mint az

udvariasságnak (Húgom! Húgom!...). Nos, mondja majd a kihallgató: beszéljünk világosan! S ekkor a saját jegyzetfüzetéből a saját szavaimmal szép sorjában fölolvassa majd a kérdéseire mindazokat a válaszokat, amelyeket épp az imént olyan büszkén-dacosan megtagadtam. Akkor, Nagyokos Úr, meg tudod magyarázni, miért vezetem mégis ezeket a feljegyzéseket, ha nem büszkeségből, vakmerőségből, önhiúségből?

Mert azt hiszed: nem merik megtenni.

Hallgatás.

Most oda kellett mennem a telefonhoz, tárcsáznom és fülelnem kellett. Fölébresztettek, kérdeztem némi bűntudattal. Nem, mondta a kisebbik lányom. De épp reggelizik. – És micsodát? – A felsorolás hosszú volt, és jóváhagyatott: szóval ezt nevezi reggelinek. Mások ebből két napig megélnének. – Igen, viszont én aztán két napig nem eszem. – Épp ez a baj. – Kérdezte, majd megtudta, mi van az apjával. – And what about yourself, Ma'am? – O marvellous, mondtam, mire ő: Primiximo, mire én felszólítottam, hogy lesz szíves magát közönséges halandók számára is érthetően kifejezni, amit ő fölháborodva utasított vissza. Ahogy gondolja, kisanaccság, hagyta rá. De mivel tölti a hosszú-hosszú napjait? – Oh, dear! mondta a kisebbik lányom: kérlek, csak semmi indiszkréción! – De most komolyan: eleget alszol? – Aye, aye, Sir. – És el-elmész rendesen sétálni is... – Aye, aye, Sir. – Na, idefigyelj, egyet mondok: ha én durvalelkűség miatt megszakítom egyszer Veled a kapcsolatot, te ott végzed majd az árokban és forró könnyeket fogsz hullatni. – Lady, mondta a kisebbik lányom, ezt most iszonyatosan meg fogom szívlelni.

Ugyanabban a pillanatban tettük le. Mégiscsak jobban éreztem magam. Kinéztem az ablakon. Még mindig ott voltak. Felőlem... Ami engem illet, én most kikapcsolok. Behúztam a függönyöket a hálószobában és lefeküdtem az ágyba. Egyike volt ez a nap mélységes megkönnyebbülést hozó perceinek. Ide senki idegen ember, idegen tekintet, talán még csak idegen fül sem követett. Kimondhatatlanul élveztem, hogy egyedül lehetek, nem figyelhetnek meg, és semmilyen saját kívánságomnak sem kell megfelelnem. Nem gondolkodni, nem dolgozni. Nem agyalni ki semmit, nem venni tudomást semmiről. Csak nyugodtan fekdülni hanyatt, behunyni a szemet és lélegezni. Lélegezni. Lélegzem. Nem gondolkodom. Nyugodt vagyok.

Belső pillantásom számára magas, fakó horizont mutatkozott egy sötét korong fölött. Színpad lenne? Minden gondolatom ezt a horizontot vette célba. Árnyszerűen repültek arrafelé, mint holmi lassú, nagy denevérek. Sikeredni fog nekik. Ostobaság: nem jutnak messzire. Csak a fejüket zúzzák be. Márványból van a horizont. Nem látod? Már szépen másznak, vándorognak is vissza hozzám, egytől-egyig. Így nem szabadulok meg tőlük.

Hogyan lehet egyáltalán gondolatoktól megszabadulni? Úgy, hogy gondoljuk őket. Újra meg újra gondoljuk. Töviről-hegyire átgondoljuk. A végső konzekvenciáig gondoljuk őket. Ha lenne egy olyan készülék, amely lézersugár módjára nyalábba egyesíti a világban még létező minden reményt, és evvel a sugárral célba véve ezt a köböl való horizontot, átégeti, áttöri azt!

Most úgy gondolkodsz, mint ők. Készülékek, sugarak, erőszak. Ezzel ezt a kis jelenbéli hatalmukat meghosszabbítod a jövőbe. Ha így gondolkodsz, már az övök vagy.

Azt hiszed, én nem tudom? Azt hiszed, azt gondolom, hogy én egészen más, a *másik* vagyok? Maga a tisztaság, az igazság, a szívéllyesség és a szeretet? Azt hiszed, nem tudom, mi kell nekik? Tudom. Azt akarják, hogy váljak hozzájuk hasonlóvá, mert ez az egy örömük maradt a nyomorúságos kis életükben: hogy másokat olyanná tegyenek, amilyenek ők maguk. Azt hiszed, nem érzem, ahogyan körültapogatnak, még meg nem találják a sebezhető pontomat, amelyen át belém hatolhatnak? En ismerem ezt

a pontot. De senkinek nem fogom elárulni, még Neked sem, még gondolatban sem.

És akkor hogyan képzeled el a jövődet?

Ekkor ismét szárnyra kaptak a nagy árnyszerű denevérek; kísérteties raj.

Tényleg nem tudod, hogy az embernek olykor el kell tiltania magát bizonyos szavaktól? Hogy ne gyengítse saját magát? Hogy ne legyen védtelen és puha?

Akkor hát a jövőben a keménység lesz a tét.

A puhának nem a kemény az ellentéte. A puha ellentéte: hajlíthatatlan, szilárd.

Fantasztikusan hangzik. No és melyik varázslózsebedben tünteted el a félelmedet?

Ezt a kicsi félelmemet? Ezzel együtt kell élnünk. Aki nek nem tetszik, alászolgája. És aki meg akar félemlíteni ezekkel a képekkel, amelyeket a koponyámba plántál – úgy egy perce eltűnt a gömbhorizont, immár rácsos ablakú helyiségeket láttam –, aki így akar kikészíteni, az szintén elhűzza a csikot. Mégpedig nagyon gyorsan.

Úgy. Ha ez felszólítás volt, részemről rendben. Már itt se vagyok.

Azután mégis elaludtam. A képek, amelyeket utoljára láttam, egy férfitest éles kontúrú részletei voltak, egy ismerős testé; vad szeretkezési jelenetek, amelyeken ébren kétségkívül csodálkoztam volna. Almom természetes kíméletlenséggel levetítette nekem, amint egy magzat burkát felsértik, a következő szavak (gúnyos hangsúly) kíséretében: burokban született! Ébredvén fölfogtam a szavak értelmét, de mire ez a gúny? Miért kellene ezek a sebek, amelyeket még magunknak is kénytelenek vagyunk okozni?

Semmi válasz. A belső hang búcsúja érvényben volt. Felöltöztem, főztem egy erős kávé és az íróasztalhoz, a kánpad-asztalhoz ültem. Ott vannak még? Már nem voltak ott. A palackzöld autó eltűnt. Feladták. Végre belátták, hogy...

Balra, négy hellyel odébb, ott állt a fehér autó, benne két férfi. Ahogy kell, ahogy illik.

Tizenöt óra volt.

A jobb oldali erkélyablakon át a gyorsvasút állomása-ig láttam be a Friedrichstraßét, a bal oldalin át az Oranienburgerig. Mindkét irányban tolongó emberek. Gyánútlan honfitársak ezrei, akik óráról órára közömbösen elhaladnak köztem és odaát a fehér autó között, akik hazafelé vagy munkába igyekeznek vagy a szeretőjükhöz vagy egyéb dolgaik után járnak. Akik mindenüvé magukkal viszik a maguk hozzájuk tapadt, hétköznapi életét.

Amíg nem vagyok kész bármelyikükkel cserélni, addig töretlen a gőgöm, addig a legfőbb leckék még hátra vannak számomra. Vagy az ő számukra? Az idegenség, amely elválaszt a tömegetől, gondoltam, a tömeget is elválasztja saját magától.

Ilyen gondolataim korábban nem voltak, de úgy látszik, eljött az idő, hogy így, sőt még másként is gondolkodjam. Másként és mást gondoljak. A tömegre ne mindig úgy, mint valami tévedhetetlenre, mint egy fölém rendelt bíróra; mint a sokaságra, amely jobban tudja, amely fölött nem szabad elsiklanom, amelyet nem szabad megbántanom, ignorálnom; mint a nagy halmazra, amelynek vitás esetekben mindig igaza van. Itt áramlott az ablakom alatt a tömeg, aki/amely semmit nem tud, sem igaza nincs, se nem téved, hiszen ő maga absztrakció. Nem lehetséges vajon, hogy nem a tömeg számít, hanem az egyes emberek, akik igent vagy nemet is mondhatnak, automatikusan föltehetik a kezüket vagy megtagadhatják a voksukat, a hozzájárulásukat, akik parancsra elhajíthatják az első követ, de érvénytelennek is nyilváníthatják az ítéletet. Vajon nem egyenként múlik-e rajtuk, mindannyiukon, akik ott lent a dolguk után sietnek, például ezen a lányon, aki épp most oldalazott át a fehér és a mellette álló sárga-fekete autó között, majd rézsút átvágott a parkolót a járdától elválasztó

gyepsávon, azután várnia kellett a piros lámpánál, most pedig szemmel látható céltudatossággal átkel az úttesten? Egy lány a sok ezerből, nem magas, se nem sovány, se nem kövér, nagyon rövidre vágott hajjal, barnás arcból. Zöld klepetus, vállra akasztott táska.

Csak egy személyre kell az embernek a figyelmét összpontosítania, és már meg is szabadult a félelmétől.

Össze kellett szedelőzködnöm, bepakolni H.-nak a táskát, cipőt húzni; szűk félóra múlva kezdődött a kórházban a látogatási idő. Csöngettek. A legrosszabbkor, mondtam, hogy saját magam előtt is leplezzem ijedségemet. Ki csengethetett? Ma? Nálam?! A legjobb, ha egyáltalán nem nyitom ki. Atosontam a közlekedőn és az előszobán, és az ajtónál hallgatóztam. Beakasszam a láncot? Ostobaság. Így kezdődik.

Először nem akartam hinni a szememnek. Az a lány állt odakint, akit épp az imént láttam átjönni az utcán. Egészen rövid barna haj. Barna arc. Klepetus. Váltáska.

Ki küldhette? Ekkor rám emelte tekintetét, és én elszégyelltem magam. A tölem telő legtermészetesebb hangon beinvitáltam. Aki vagy ami ezzel a lánnyal átlépte a küszöböt, valami velem eredendően rokon s ugyanakkor tölem teljességgel idegen volt. Nem mondhattam neki – milyen fiatal volt! Húszéves? Huszonkettő? –, hogy vegye csak le a köpenyét. A leány megmondta a nevét, amely távolról ismerősnek rémlett, s egyre tömörebb és határozottabb lett az az érzésem, hogy ez a lány soha többé nem hagyja el a lakásomat. Nem húztam ki – holott a józan ész ezt diktálta volna – mellette elmenőben a telefoncsatlakozót, megkockáztattam, hogy hagyjam ezt a lányt a szobámban, a kerek asztalomnál, az alkalmasint bekapcsolt mikrofonokba beszélni saját magáról, mert hogy ez következik, azt azonnal fölfogtam. Néhány gyors kérdés és válasz után világossá vált, hogy a leány neve valóban egy bizonyos egyetlen történet bizonyos affér kapcsán, följelentésekkel, fegyelmi eljárással és zsarolásokkal kapcsolatban bukkant föl, és tényleg ő volt, akit kizártak az egyetlenről, mert őt nem lehetett megszarolni.

Igen, már emlékeztem erre a hallomásból ismert történetre, de hát ez – mikor is volt? Egy éve? Kettő? – Igen. Csakhogy, mondta a lány, mintegy mellékesen, és nyilvánvalóan nem azért, hogy dicsekedjek vele, utána egy másik affér egy évre rács mögé juttatta, azért nem tudott korábban jönni. Akárho két éve megbeszéltünk volna egy találkozót. Ezzel végre előállt az az atmoszféra, amelynek megképződésére a lány belépése óta el voltam készülve. A „börtön” volt az a szó, amelly megkérdőjelezte rokonságunkat. Nem volt mit hozzátenni, nem volt mit kérdezni tovább. A leány a válltáskájában kotorászott, majd előhúzott néhány papírlapot; egy kézirat, ez volt látogatásának apropója; azonnal elolvastam a lapokat, noha már rögtön az elején megmondtam, hogy mennem kell.

Miután elolvastam a rövid szöveget, megkérdeztem a lányt, kinek mutatta meg még rajtam kívül. A nővérenek, egy barátjának és a férjének.

Most fölálltam és kihúztam a telefondugót. A rádiót nem akartam bekapcsolni; nem akartam, hogy a lány a féltékenység óvatosságát vagy beképzeltnek tartson. Szóval férjénél van. Igen. Tulajdonképpen számíthat a férjére, de hogy mit csinál, az nem érdekli a férfit.

Ilyen időkben, amilyen ez a mostani, gondoltam futólag, minden gyarlóságunk felébred vagy erősségeink lesznek gyengeségekké. Hiányzott belőlem a képesség, hogy egy jó szöveget rossznak nevezzek vagy hogy ne bátorítsak valakit, aki jó szöveget írt. Azt mondtam a lánynak, jó, amit írt. Hogy pontos. Hogy minden mondat igaz. Hogy ne mutassa meg senkinek. Ez a pár oldal újra börtönbe juttathatná.

A lány ellágyult az örömtől, feloldódott és beszélni kezdett. Azt gondoltam: hát ez is eljött, itt tartunk. A fiatalurak most már biztosan följegyzik, amit hallanak. A lány a ne-

hez életéről beszélt, és most föltárta volna egész bensőjét, de hova vezetne ez; vissza kellett fognom, nem hagyhattam, hogy ilyen nyílt, minden óvatosságról megfeledkezett hangulatban az utcára lépjen, meg kellett kérdezniem tőle, milyen volt a börtönben, és meg kellett hallgatnom, hogy a hideg volt a legrosszabb. És a magas normák a harisnyagyártóban. És a vesefájdalmak. Egyszerűen nem fűtöttek eléggé.

Mindezt a meleg szobámban, én harisnyával a lábamon. Most, ha ez egyáltalán lehetséges, muszáj volt félelmet ébresztenem a leányban. El kellett mondanom neki, hogy tucatszámra sikkadtak el, dohosodtak meg a legnagyobb tehetségek is a német börtönökben, és hogy nem igaz, hogy aki tehetséges, az jobban állná a hideget, a megáláztatást és a pszichikai terrort, mint az, aki tehetségtelen. És hogy az emberek tíz év múlva is szeretnének olyan mondatokat olvasni, amilyeneket ő írt. És hogy nem kéne vakon minden meztelen pengébe belerohannia.

Tehát meg kéne őriznie magát? De mivégre?

Nem szereti a férjét?

A férje biztonságot akart nyújtani neki, azért vette el. Számíthat is rá, a férje mellette áll. Ő pedig veszélyezteteti a férfit, akinek hivatala van. Szerelem? Nem.

És gyereket nem akar?

De, korábban, hogyné. Most már nem. Egyébként amíg bent volt, tévesen diagnosztizálták a vesepanaszait és megműtötték a méhét.

Csend.

A lány nem volt híján a belátásnak. Nem akar a vesztébe rohanni. Csak kedvét leli abban, hogy rögzítsen valamit, ami igaz. És hogy azután másokkal is megbeszélje. Most. Itt.

Ezt a lányt, gondoltam, nem lehet visszatartani. Nem tudjuk megmenteni, nem tudjuk megrontani. Tegye, amit tennie kell, minket pedig engedjen csak át saját lelkiismeretünknek. Elment. Utána néztem az ablakból. Átment az utcán, átkigyózott az autók között, közvetlenül a fehér autó mellett, nem zavartatva magát az ifjú urak üveges tekintetétől, átvágott a parkolón, majd eltűnt a szemük és az én szemem előtt.

És én nem kértem el a címét.

Most visszadugom a telefon dugóját, elkészülök, bezárom az ajtót és indulok. Közben a kórházban biztosan elkezdődött már a látogatási idő.

A kocsim hét hellyel odébb állt, mint a fehér, amelyet egyetlen pillantásra sem méltattam. Beszálltam és beindítottam a motort. A lány nem kérdezte szatócs-módra, hogy *Mi marad meg?* Azt sem próbálta kitalálni, mire fog majd emlékezni, ha egyszer megöregszik.

Azt az útvonalat követtem, amerre a lány mehetett, a járdákat figyeltem és kis híján balesetet okoztam, amikor fölfedezni vélvén a tömegben a rövidre nyírt hajú barna fejet, a forgalommal nem törődve megpróbáltam megállni a járda pereménél; dühös autódudák kórusa üzött tovább, a barna fejet végleg elveszítettem a szemem előtt. A címe nincs meg. Ezt ügyesen megoldottuk.

Miközben kifogástalanul, egzaktul, valamennyi közlekedési szabályt betartva továbbhajtottam, valami furcsa dolog történt velem. Lezajlott bennem valami, ami a látási képességemet, pontosabban érzékelésem egész rendszerét érintette. A vezetés továbbra sem okozott gondot, nem erről volt szó, de: nem láttam rendesen. Nem láttam többé, amit láttam, noha a házak, az utcák és az emberek a legkevesébe sem váltak láthatatlanná; nem, semmi efféle. Mi van velünk? hallottam a saját gondolatomat, többször egymás után, ettől eltekintve azonban nem találtam szavakat, és máig sem találok. Kísérletképpen azzal a megfogalmazással próbálkozom, hogy elszakadt egy kötelék köztem és a város között – föltéve, hogy mindarra, amit az emberek egymásra mérnek, a jóra és a gonoszra, alkalmazható még a „város” megnevezés. Nem mintha attól féltem vol-

na, hogy becsavarodom. Ugyanoly kevéssé féltem, mint amennyire nem éreztem semmi mást sem, de még saját magammal sem álltam immár kapcsolatban; mit számított a férjem, a gyerekeim, a fivéreim és a nővéreim: azonos rendű tényezők egy saját magával beérő, közömbös rendszerben. A pusztas iszony; nem tudtam, hogy teljes érzéketlenséggel köszönt be. Nehézség nélkül kisoroltam a sűrű forgalomból, miközben bizonyos magasságból nem minden elismerés nélkül figyeltem magamat, befordultam balra, a kórházhoz vezető útra, akárha magától értetődő volna, azonnal találtam parkolót, s azon sem csodálkoztam, hogy a kartonpapírból kivágott díszletre emlékeztető, éles felületek alkotta épületbe hirtelen csak úgy be lehet lépni, hogy belül van egy (jóllehet piszkos) lépcsőház, a különböző emeletekhez és osztályokhoz útbaigazító nyilakkal és feliratokkal, amelyeket követve gyorsan és biztosan megtaláltam a második emeletet, a C1 osztályt és a 17-es számú szobát. Elrendeztem az arcvonásaimat, amelyek most megfeleltek egy, a kórházban a férjét meglátogató asszony arckifejezésének; kopogtam, kinyitottam az ajtót és beléptem, odabiccentettem az első ágyon fekvő fiatalembernek, odaléptem a második ágyhoz, mindeközben bizonyos magasságból figyeltem magam, láttam, amint mosolygok; a párnán nyugvó arc fölé hajoltam és megsókoltam.

Bizonyos magasságból figyeltem magam közben.

Feltettem a fölteendő kérdéseket, megkaptam rájuk a válaszokat, amelyeket már ismertem, a homoktövis-levet az éjjeliszekrényre tettem, a szatyoromba meg az üres üvegeket és a szennyes holmit; egészen valódi-mód és természetesen csináltam mindent; még olyan szavakat is a számra vettem, mint „aggódás” és „vagyakozás”, hiszen aki nem érez semmit, az kedvére válogathat az összes lehetséges szóból.

Együttérző és érdeklődő voltam, minden részletre kíváncsi, felvilágosítást akartam a gyógyulás legapróbb mozzanatairól, a láz tizedfokairól, a fájdalom mindahány fokozatáról. Nem, igazi veszély nem fenyegetett, ebben biztos voltam, még ha tegnap egész délelőtt nyugtalan voltam is. Így mondtam, és így is volt: nyugtalan voltam, és abban a pillanatban már azt is tudtam, hogy ezzel az igazságnak megfelelő mondattal óhatatlanul bizalmatlanságot keltek benne, amit azonban nem fog azonnal kinyilvánítani, csak annyit fog kérdezni: és amúgy? Ezt kérdezte.

És amúgy?

Amúgy? Semmi különös. Meglehetősen nyugalom. Emberek alig. Egész jól tesz. Ugyan már; események! De tényleg. Aludni? Hát persze. Kítűnően. De tényleg. Értem egyáltalán nem kell aggódni.

Miért mondd ma folyton, hogy „de tényleg”? mondta H.

En? Ezt mondom?

Most egy percen belül kétszer mondtad, hogy „de tényleg”, mondta H.

Ne nyaggass ezzel, mondtam. A mondatot el kellett hallgattatni. Üvölt nyugodtan, mondta némi szünet után H. Odébb toltam a széket, és az ágya szélére ültem; ez nem szeretik a nővérek, mondta.

Hogy vagy, kérdeztem, és kezdődött minden előlről. Ugyanazok a válaszok, más kérdésekre. Sápadtak tűnt, s az arcán egy számomra ismeretlen vonás. Az ujjammal követtem a régi, az ismerős vonalakat. Veszélyben volt. Tegnap egész délelőtt keményen kellett küzdenem a nélküle való továbbélés lidércnyomás-szerű képzele ellen. Minden jól alakult, mondtam. Minden rendben.

Azt mondd?

De tényleg.

Később majd mindent elmondok. Ne félj semmitől. Már én se félek semmitől. Tudod, rajtunk múlik minden. Ne neved, ha fáj a nevetés. Kinevethetsz még később elégszer. Hála Istennek, éppen elég sokáig nevethetsz még rajtam, barátocskám. Te, én most egyszerre olyan boldog vagyok, hogy azt se tudom, hová legyek. Hogy még csak hozzád se nyúlhatok!

Na jó. Akkor most megyek.

Az autóban énekeltem. „Virágéknál ég a világ, sütik már a rántott békát. Zimme-zum, zimme-zum, recefice, bum-bum-bum!” Minket nem darálnak be, ember. Bekapcsoltam a rádiót, hangosan énekeltem én is a slágereket, túl gyorsan hajtottam végig a Lenin-Allee-n, hirtelen elhatároztam, hogy mégis bekapok valamit a grillbárban, és már rántottam is a kormányt, hogy behajtsak a túloldali parkolóba. Csak most ért el a nagyagy-kérgembe a „Megfordulni tilos!” jelzés. No de csak nem fognak rögtön...

Dehogynem. Fűtly. Szóval ezen a sarkon állandóan posztol egy közlekedési rendőr, akinek az intését most engedelmesen követnem kellett és akinek mintegy megszeppenve át kellett nyújtanom a jogosítványt és az autó papírjait; vétségem tudatában és barátságosan. Legjobb, ha rögtön az elején a nevével nevezem a vétkemet, nem szépítke semmit, ám megnevezek egy-némely okot, amelyeket a törvény már megenyhült öre azután már enyhítő körülményekként vehet figyelembe. Pecsétet ez a derék egyenruhás már nem ad, azt a pillanatot már elszalasztotta; tíz márka, de ha lehet vele tárgyalni, esetleg csak öt. Mit tehet B. őrmester egy olyan delikvenssel, aki őszintén bevallja, hogy elég gyakran autózik erre, és aki semmi egyebet nem hoz fel métségére, mint hogy „lélekben máshol járt”, és aki mindennek a tetejében még nő is? Csak annyit tehetett, hogy – megtoldva a szinte már tréfás figyelmeztetéssel: de aztán soha többet nem megfordulni itt! – visszaadta a papírokat, és kezét zöld sapkájához emelve elkészönt és jó utat kívánt.

Csakhogy ez így nem folytatódhatott.

Nem folytatódott így. A biztróban barátságatlan pincérek, csigalassú kiszolgálás; anélkül kellett elmennem, hogy ettem volna. Tapasztalatból tudtam, hogy az éhségérzet legkésőbb egy óra múlva magától elmúlik. Besötétedett. Találomra leparkoltam a kocsival az Alexanderplatz mögött egy sötét, lebontásra megérett mellékutcaiban, és sokáig kerestem rossz irányban a kultúrházat, s mire végre megtaláltam, már elkezdődött az a félóra, amennyivel korábbi érkezést ígértem a rendezvényt szervező hölgynek. Már nem sugároztam, de megmaradt valami az önbizalmamból. Önbizalommal, lendületesen felrakodtam át a kultúrház kapuját blokkoló tömegem, nevetve biztosítottam a fiatalokat, hogy igen, engem át kéne engedniük, amit, szintén nevetve, meg is tettek. A bezárt ajtón nagy tábla: MINDEN JEGY ELKELT. Az ajtó mellett jobbról és balról egy-egy fiatal úriember. No nézd csak. Nem mondhatnám, hogy diszkréten csinálják. Az ifjú urak nem körülményeskedtek, udvariasan jelezték a bent levőknek, hogy nyissák ki az ajtót. Ez meg is történt. Négy-öt fiatal lány és asszony meg két fiatalember állt az előtérben, hogy üdvözöljenek. Csapda! villant át rajtam a magam túlzó módján, miközben körös-körül kezeket ráztam, az összevisszaságban néhányval többet is a szükségesnél. A NÉPEK KÖZÖTTI SZOLIDARITÁS KLUBJA, olvastam jobb kéz felől egy ajtón, majd egy sietősléptű fiatal leány fölvezetett a lépcsőn egy felirat: NÖVEKEDÉS – JÓLET – STABILITAS felé. Növekedés, jólét, stabilitás, olvastam újra, önkéntelenül. Hol vagyunk tulajdonképpen? Kísértést éreztem, hogy bulldog módjára ráharapjak erre a kérdésre, csak hát ez nem volt épp alkalmas pillanat erre, ezt beláttam.

A kulturális rendezvények osztályát vezető hölgy szobája (egy kiöregedett irodabútorok tárolására szolgáló helyiség) fölülmúlta valóságatlanságban mindazokat az irodákat, amelyeket valaha láttam. Nem segített a bizo-

nyára K. kolléganő által ilyennek megálmodott kulturális atmoszférán a falakon függő három óségi plakát sem. A kolléganő azt állította, roppantul örül annak, hogy itt üdvözölhet; nekem inkább roppant idegesnek tűnt. Füzöld pulóvert viselt, és épp a két melle között ökölnyi kovácsolt bronzkorong függött. Vajon Brünhildának hívják-e netán ezt a nőt, kérdeztem magamban, ám valójában semmit nem értem volna vele, ha tudom a nevét. És beszélni kezdett, gyorsan, idegesen, kapkodva, s ettől a mellén csörögni kezdett a bronzkorong. Mi lelte? Növekvő csodálkozással, majd növekvő megértéssel figyeltem, amint az ujjai az asztal lapján tévelyegtek, vagy ahogyan a szoba legtávolabbi sarkába fúrta a tekintetét, és megértettem: ez az asszony fél. Félelmének fokmérője a mellén függő korong csörgése volt. A fém inkább csak halkán meg-megcsendült, amikor K. asszony a főnökéről beszélt, aki nyilvánvalóan nem tartotta szükségesnek, hogy fedezze őt e „felsőbb helyekkel” szemben, mely utóbbiak említésekor a korong hangosabban kezdett zörögni. Mindenesetre sikerült ezeket a bizonyos helyeket is, amelyek kétségkívül erős nyomást gyakorolhattak rá, a rendezvény hallgatólagos túrésére bírnia, minthogy lefújni már úgysem lehetett volna. Hangos riadót csörömpölt viszont K. asszony bronzkorongja, amikor az ajtó előtt kint rekedt látogatókra került a szó. Pont egy ilyen csődület hiányzott neki!

Nekem se hiányzott más, gondoltam, de ki nem mondtam. Sőt: ilyen irányú (nem csekély) tapasztalataimat mozgósítva kérdéseket kezdtem fölteni K. asszonynak; olyan kérdéseket, amelyekből ő erőt és biztonságérzést meríthetett, én pedig lehetőleg átfogóan tájékozódhattam. Van az ilyesfajta kérdésnek egy olyan technikája, amelyet bajosan tudnék bárki kívülállónak megmagyarázni; felteszem, minden országban vannak olyan beszélgetések, melyeknek mögöttes értelmét csak úgy foghatja föl az ember, hogy összehasonlítja őket több tucattal, azonos tárgyról folytatott hasonló beszélgetéssel.

Mi van tehát azokkal a felsőbb helyekkel? – Felsőbb helyeken attól tartanak, hogy esetleg történhet valami. – Például micsoda? – Például jöhetnek provokatív kérdések a közönségből. – Aha. A jelek szerint a küszöb, ameddig egy-egy kérdés még tolerálható, tovább sülyedt. De semmi pánik, K. asszony, tudom, mi a dolgom. Végére is nem vagyok újonc.

Nem vagyok újonc? Őszintén szólva épp ma éreztem kezdőnek magam.

Még valami, K. asszony? – Külföldi tudósítók. – Milyen külföldi tudósítók? – Akik esetleg besurranhattak, annak ellenére... – Minek ellenére? Nyilvános rendezvényről van szó vagy nem? – Nyilvános, hogyne. Bár...

Elég az hozzá, hogy megtették a szükséges óvintézkedéseket. – Óvintézkedéseket?

Ekkor megszólalt bennem a jól ismert riasztócsengő. Olyan tárgyalást kezdtem énekelni, majd folytattam szívósan, taktikusan, okosan és barátságosan K. kolléganővel, amely végül fölmozdította a Thüringiából csak nemrég a főváros viperafészkebe áthelyezett osztályvezető ellenállását. Némely verbális huzakodás és bőséges bronzfüggő-csörgetés után egy egész hadsereg kapitulálásához méltó gesztussal átnyújtotta a meghívottak listáját. Szó se róla: megtisztelve érezhettem magam. Nem felejtettek ki senkit.

Mondtam K. asszonynak, hogy a névsor megtisztelő. De mit jelent az a hat szám, amely mellett sem név, sem szolgálati hely nem áll? A kérdésre K. asszony hallgatással válaszolt, és nem pillantott föl az íróasztaláról. Mindössze hat, gondoltam már-már megbékülve a helyzettel. Ha viszszagondolok azokra a rendezvényekre, amelyeken csaknem a közönség negyede... „Haladásról” tehát, bizonyos összefüggésben, jobb nem beszélni. Most csak az a fontos, hogy ne veszítsem el a humoromat.

Megkérdeztem tehát K. asszonyt, hogy ez után az imponáló névsor után lehet-e egyáltalán normális közönségre

is számítani. Ezzel azonban csaknem sikerült megsértenem. Természetesen, mondta, beengedett „embereket az utcáról” is. Ezekkel a szavakkal mondta, és ettől úgy szólván helyreállt a humorom. Legalább lesz valamink öregségünkre, ami segít, amiből táplálkozni tudunk.

K. asszonynak most sürgősen le kellett mennie, hogy rábírja az ajtó előtt rekedt közönséget, oszlojanak szét. – És ha beengednének még néhány embert és nyitva hagynák a terem lépcsőházra nyíló ajtaját? – Ezt, mint komolyan sem vehető javaslatot K. asszony tűzrendészeti okokból csak elutasíthatta. – Egyedül maradván a kéziratomban lapozgattam, leittattam az arcomról a verítéket és bepermeteztem magam kölnivel. Nincs ezeknek a régi, zezugos berlini házaknak rendre egy eldugott hátsó kijáratuk is? S vajon nem lehet, hogy épp a vécé melletti ajtón át közelíthető meg, ahová, mármint a toaletté, még feltűnés nélkül kimehetnék? És nem téveszthetném össze, ugyancsak feltűnés nélkül, a vécéajtót a kijáratot? Végére is az, hogy ez az első ilyen alkalom volna, nem ellenérv. Mindent el kell kezdeni egyszer.

De ekkor már jött is vissza K. asszony. Engedelmesen szétozolt odakint a várakozó csoport? – Sajnos nem. – K. asszonynak, aki számos helyen reszketett már, mióta ismertem, immár az állá is remegett. Bármi történjék is, adta tudtomra, el van szánva rá, hogy elkezdje a rendezvényt. Történnie kellett valaminek vele odalent, a bejáratú ajtónál. Csak egy, a legvégsőkre is elszánt ember jár úgy, ahogyan ő most előttem lépkedett. Ha a zöld valóban a remény színe, akkor K. asszony zöld pulóvere mindent inkább sugallt, mint reményt. A rendezvényterem ajtajában derült ki, hogy nem kíván a kultúrház nevében köszönteni. Egyszerűen menjek előre, és kezdjek in medias res. Úgyis észreveszik az emberek, hogy elkezdődött. Püff neki, gondoltam. Ilyen mindenestre még nem volt.

Csend volt a teremben. A széksorok közötti szűk ösvényen előrementem a pódiumig, amelyen egy csupasza faasztal állt lámpával és egy egyszerű szék. Fölléptem a magas lépcsőre, majd leültem. Két-három pár kéz tapsolt. Ők tehát nem a közlő a hat közül valók. Vagy éppen, hogy ők? Megmondtam, miből fogok olvasni és belekezdtem.

Kívülről tudtam a szöveget. A mondatok maguktól hangsúlyozódnak, a hang fölérősödik, elhalkul, lágy lesz vagy éppen megkeményedik. Ahogyan kell. Mindezt rutinból, ám ezt senki nem fogja észrevenni. Bármi hozta is ide Önöket, Hölgyeim és Uraim, korrekt kiszolgálásban lesz részük. A honorarium, amelyért felfogadtak, szerény, ám én teljes ellenértéket fogok nyújtani. Amire kíváncsi volnék: vajon saját maguknak kellett a zsebükbe nyúlniuk vagy a szolgálati helyük kifizette – amint remélni szeretném – a másfél márkát belépőjegyenként? Szükséges ebben a szakmában, hogy kulturális érdeklődést színeljenek vagy még csak az sem? És hogyan szóltak az instrukcióik? Tetszésnyilvánítás a végén? S ha igen, mennyire hangos? Vagy a nemtetszésüknek kell hangot adniuk? De mikor? Mihez kapcsolódva? Végére is a munkásokok ma már nem korszerűek. NÖVEKEDÉS – JÖLET – STABILITÁS.

Ó, igen. Ki lesznek szolgálva tisztességgel. Egy napon megkapjátok, ami jár nektek, kedves kollégánok és kollégák. Különben: miért épp ti? Miért pont az a fiatal fickó ott, balra elöl, akinek csorog a homlokáról a verejték és nem törli le? Nem meri, nehogy feltűnjön? Tényleg annyira érdekli, amit hall, mint ahogy mutatja? És mögötte az a lány, az a hosszú hajú – ő vajon kinek dolgozhat? Vagy ők egyáltalán nem utasításra jöttek, hanem „az utcáról beeresztettek” közül valók? Azok közül, akiknek a kedvéért egészen más képp kellene olvasnom? Mi az, hogy „kellene”? Kell. Még ha csak ők ketten volnának is. De két-három tucatnyian is lehetnek, és én megfeledeztem róluk. S az miért nem jutott eszembe, hogy a többieknek is érdemes lenne, azoknak, akiket úgy küldtek ide. Hol van az megírva, hogy ők vasból vannak és elcsábitathatlanok?!

Nos, rendben. Akkor megerőltetem magam.

Nem törődtem többé a közönség bármilyen szempont szerinti felosztásával. Bárhogyan tükröződjék a világ ebben a több, mint száz fejben – erre az órára az én világomat akartam e fejekbe plántálni. Nem volt immár kifogásom, nem volt a legcsekélyebb fenntartásom sem a hallgatóság egyetlen tagjával szemben sem, és talán – noha meg nem esküdhettem rá, de nagyon akartam hinni – az a hat vagy akárhány beépített személy is megfeledezett rövid időre, ha nem is a megbízatásáról, de az előítéleteiről. Hiszen hova is jutnánk, ha általános szokássá válna beleköpni a másik felénk nyújtott tenyerébe?

Láttam K. kollégánón, milyen szívesen használná föl a vitát megnyitó első hozzászóló jelentkezése előtti szünetet, hogy berekessze a rendezvényt, amelyet megnyitni semmi szín alatt nem volt hajlandó. Még nem történt semmi, de bármelyik pillanatban – például most, amikor fölállt az első sorban az a fiatalember, az, amelyik annyira izzadt – bekövetkezhetett. De a fiatalember csupán az iránt érdeklődött, mikor fog megjelenni a könyv, és ennél ravaszabban a hat kirendelt egyike sem kezdhette volna a vitát, hiszen most a könyvek előállítását illető tényszerű információk felsorolásával telt az idő. „Tárgyszerű atmoszféra”, állhatott volna a jelentésekben, amelyek holnap remélhetőleg összefutnak az illetékes helyen. A beszélgetés tárgyszerű légkörben zajlott.

De jobb nem korán örülni. Soha nem szabad megfeledezni a saját érzéseinkkel szembeni éberségről. Az utolsó sorban fölállt egy fiatalasszony, abból a fajtaból, amelynek nem tudok ellenállni, és játékba hozta a „jövő” szót; egy szót, amelynek egyikünk sem tud ellenállni, s amely képes bármely helyiség légkörét megváltoztatni és bármely gyülekezetet mozgósítani. A fiatalasszony – tanárnő vajon? konzervatóriumba jár? vagy műszaki rajzoló? –, mint mondta, sohasem szedte volna össze a bátorságát, hogy nyilvánosság előtt megszólaljon, ha nem kifejezetten azért jött volna, hogy föltegye a számára elodázhatatlan kérdést: miként sarjadhat ebből a jelenből egy, magunk és a gyermekeink számára élhető jövő?

Erős nyomatók nélkül beszélt, magamutogatás és fontoskodás nélkül, nem célozgatott; egyszerűen tudni akarta, ami nem hagyta nyugodni. A teremben mindenki vette a jelet, ki-ki a maga módján. K. kollégánó bronzkorongja kétségbeesetten csörögni kezdett, ez azonban már mit sem segített rajta. S ha mindjárt kigyulladt volna is a terem falán a neonbetűs NÖVEKEDÉS – JÖLET – STABILITÁS felirat, az sem segíthetett volna már, mert megjelentek, ott voltak a teremben a valódi kérdések, amelyek éltetnek és amelyeknek elnémitásába belehalhatunk.

Valami efféle mondtam, s közben – szokásom szerint – igyekeztem tőlem telhetően fedezni a fiatal tanárnőt, aki talán gyanútlanul ült ott az éber gonoszok között, magamra véve kérdését, meg amiből e kérdés fakadt. De tüstént el is szégyelltem magam e manőver miatt, mert a teremben itt is, ott is kezek emelkedtek a magasba és újabb hangok szóltak meg, akik nem csupán megismételték sajátjukként a fiatalasszony kérdését, de ki is terjesztették és fesztelenül, minden óvatosság nélkül kezdték beszélni róla. Mit művelnek ezek az emberek? Veszélybe sodorják magukat. De milyen jogn tartom őket ostobábbnak magamnál? Mire föl formálok én jogot arra, hogy védjem őket saját maguk ellen?

S innentől hallgattam és figyeltem, ahogyan nem sokszor figyeltem még életemben. Elfeledeztem saját magamról, a hallgatóság elfeledkezett rólam, végül pedig valamennyien elfeledkeztek tőmről és időmről. A formák felfüggesztésével egykettőre elestek a külsőségek is. Az emberekről lefoszlott az a rettenetes szokás, hogy mások nevében beszéljenek; mindenki saját magát adta, mondta ki, s ezzel támadhatóvá tette magát; időnként még összerándultam: Istenem, milyen támadhatóvá is! De megtör-

tént a csoda; senki nem támadott. A legtöbbeket valami láz ragadta magával, akárha soha többé nem tehetnék jóvá, ha elmulasztanak, hogy most azonnal, ezt a talán legutolsó alkalmat kihasználva hozzátegyék a magukét ehhez a különös módon közeli, mégis újra meg újra tovalebbenő jövőhöz. Valaki halkan azt mondta: „testvériség”. Elképesztő, gondoltam; valaki más a helyéről fölugorva az öklét rázta és a fejéhez kapott e mértéktelen naivitás hallatán, mint aki hinni sem akar a fülének, amikor, egészen higgadtan, többen is figyelmeztették az utópisztikus szó használati értékére, mire fejszóvalva leült; egy másikat, aki szeretne halhali a saját hangját, derűsen visszatérítettek a lényeghez, ami alkalmasint az ő mondandójának a veleje is lett volna. Mintha valami ünnep küszöbén volnánk, egyre oldottabb lett a teremben a hangulat. Könyvcímeket kiabáltak be, ezeket néhányan följegyezték, mások a mellettük ülökkel kezdtek beszélgetni; az először hozzászóló fiatalasszony körül kör képződött.

Hova tette a szemét és a fülét K. kolléganő? Most akkor övé a felelősség vagy nem? De már meg is érkezett, halkan csörögve; sarkantyúpengetve, mondhatnánk. A pulóvere még zöldebb volt és még pirosabb az arca. Remegett? De mennyire, hogy remegett. Testének reszketése átterjedt a hangjára is, amely ennek ellenére is határozottan csegett. Eljött a pillanat. Egyszer minden együttlétnek vége kell, hogy legyen. Ezzel tehát ő be is rekeszti és úgy gondolja, mindenki nevében szólhat. A standard köszönet. A virágok: öt szál gerbera, köréjük font aszparágusszal. Mindenkinek jó utat hazafelé.

A közönség azonban ülve maradt. Tévedett volna K. asszony? Mégsem jött el a pillanat? Másfelől: mire vártak még? Senki nem tudta, amikor azonban a második sorban fölállt az öregember, aki úgy nézett ki, mint egy munkásveterán, nos, akkor úgy tűnt, mintha épp órá várt volna mindenki. Csupán – mint messze a legidősebb ebben a körben – egy kis csekélységgel szeretne kedveskedni. Azzal egy ösereg vászonzacskóból előhúzott egy selyempapírba burkolt lapos kartondobozt és átnyújtotta. Most végre lehetett nevetni és tapsolni, föl lehetett állni és lassacskán szét lehetett szóródni. Néhányan előrejöttek, hogy könyveket dedikáltassanak, köztük a fiatalasszony is, aki a jövőnk kérdését fölvetette. Mivel foglalkozik? – Ah, ápolónő. – Miért mondja, hogy „ah”? – Hát az olyan hétköznapi.

Itt kellett volna az estnek véget érnie. Ehelyett azonban egy utójáték következett. Ezt két, a bejárat felől jövő fiatal nyitotta meg, akik a felolvasás alatt nem voltak a teremben. Egy ártatlan külsejű fiatalember és egy kedves, szóke göndör hajú fiatal lány. Míg a könyveket dedikáltam, a fiatalember megmondta a nevét. Szóval ő az, aki néhány hónapja bedobálja a verseit a levélszekrényembe. Jó, hogy legalább így találkozunk egyszer, véltem.

Ekkor a fiatalember azt kérdezte: tudja egyáltalán, hogy a kapu előtt várakozókat rendőri erővel oszlatták szét?

Az érzést, hogy roppant gyorsan sülyed bennem egy lift, ismertem már. Rendőri erővel? Hogy-hogy? És nekem tudnom kellett volna err... K. asszony!

K. kolléganő tette- és felvilágosításra kész volt. Sajnos így van. Sajnos szükséges volt a rendőri védelem igénybevétele. A csődület odakint agresszív lett és feltűnést keltett.

A fiú és a lány erre halkan azt mondták: ez nem igaz.

Nem igaz? Ezt K. kolléganő jobban tudta. Őt magát is inzultálták, amikor megpróbálta barátságosan feloszlatni a gyülekezetet.

Barátságosan?! mondta egyszerre a két fiatal.

Őn tehát, kérdeztem K. kolléganőt, tudott a rendőri felépésről? Esetleg egyenesen Ön kérte?

Mindez teljességgel indokolt volt és megfelelt a szabályoknak. Elvégre felhívták őt a körzetből, és biztosították, hogy egy rohamkocsi szükség esetén készen áll a bevetésre.

Mikor! Mikor hívták fel a körzetből?

Fél hét tájban. Természetesen, a rendezvény előtt. Hiszen számítani lehetett arra, mi fog következni.

Miért, mi következett, kérdeztük egyszerre: a fiú, a lány és én.

Ekkor a tetőtől-talpig remegő K. kolléganő mellett, mintha a földből nőtt volna ki, egyszerre ott állt egy férfi, alig magasabb K. asszonynál, de egy-két fizetési fokozattal szemléletesebb kompetensebb nála: maga a klubház vezetője, K. kolléganő főnöke. Aki végül mégiscsak kényszerítve látta magát inkognitójának feladására. Csak-hogy ezeknek a fiataloknak itt... Nos, akkor tisztázuk: *Mi történt?* Nos. Az igazgató úr évekel elelőtt jogi tanulmányokba kezdett. Am ettől függetlenül is: ami történt, azt minden egészséges érzületű ember magánlaksértésnek nevezné. S az effélék ellen – még ha ez egyeseknek nem tetszik is – szerencsére ütőképes rendőrséget tartunk fenn. Mindezt csak a tisztánlátás végett. Egyébként a rendőrség egyáltalán nem lépett fel olyan keményen, ahogyan, kétségkívül, joga lett volna.

Nekem, így a fiatal lány, azt mondta az egyikük, hogy semmi percek alatt fölrahnának minket három-négy teherautóra, s akkor máris tiszta lenne a levegő.

Mondta! kiáltotta fölényel a klubvezető. De mit tettek a rendőrök!?

Kiszorították és kitaszigálták a lent, az előtérben álló embereket.

Na tessék, hát maga mondja. A rendőrség vér nélkül visszaállította a ház rendjét. Tudja egyáltalán az író nő kolle, hogy a rajongói erőszakkal behatoltak az épületbe?

Erőszakkal! kiáltotta a fiatalember. Odakint unalmas volt; mindenféle ökörködéssel múltattuk az időt. Valaki az ajtó előtt állók közül azt kiáltotta, hogy egy álkulcs kéne; akkor előre adtak egyet, azzal kinyitották az ajtót, egészen könnyen ment, és akkor egy páran bementek. Ez minden. Teljesen békés volt, még jól is szórakoztak; olyasmi volt, mint egy happening. Csak ne gondolja, hogy bárki meg akarta zavarni a felolvasását.

Hogy mit gondoltam, nem sokat számított. Láttam, hogy K. kolléganő a rendőri beavatkozásról tudott ugyan, a magánlaksértésről azonban nem, így most módfelett megkönyebbült. Én azt kérdeztem magamban, mit csinált vajon az ajtónál posztoló két ifjú úr, amikor előre adták az álkulcsot. Netán járt a kulcs az ő kezükben is? Valami alapvetően nem stimmel ebben a történetben; sehogy nem hagytak nyugodni az ellentmondások. Ez a telefon a körzetből fél hétkor, amikor még senki nem gondolt semmiféle álkulcsra... Vagy mégis? Korán örültem. Jürgen M. vagy bárki legyen is, megkapja a maga jelentését, sőt alighanem három-négy zafos jelentést is kap, amelyek kielégítik és amelyek gazdagítani fogják az aktámat. S vajon nem képzelhető el, hogy régi barátomnak, Jürgen M.-nek, aki oly sokáig hiába állította embereit a házunk elé, megért valamennyit ez az akta-gazdagítás? De, elképzelhető; ki nem mondható. Nem mondható ki. Hangosan kimondhatatlan.

Akkor menjünk.

Még egy pillanat. A klubház vezetője végezetül még szeretné megragadni az alkalmat, hogy összefoglalólag megállapítsa, összességében remekül sikerültnek tartja az estét, és az egyidejűleg a termen kívül lejajlott sajnálatos incidenseknek a világon semmi közük nem volt az író nőhöz. A legjobb lenne, ha ezeket a lehető leggyorsabban el is felejténé. Ezen a véleményen volt, csörgő bronzkorongjával és remegő állával, K. kolléganő is. Tekintetét a főnökére tapasztva előre megfogalmazta a mondatot, amelyet majd bele fog írni a jelentésébe: a felolvasás rendben, fesztelen légkörben, a közönség meglegedésére zajlott le.

Ugy van, mondta a főnöke.

A fiatalok kíséretében elindultam. Valaki utánam hozta az általam otthagytott virágokat. Két új ismerősöm az autógis kísért; így lesz a legjobb, mondta a fiú. Alig beszélünk.

A kint rekedtek tényleg békések voltak, mondták, békések és egyáltalán nem provokatívak. Beszélgettek. Ők ketten például – csak ott, várakozás közben ismerkedtek meg.

Nagyszerű, mondtam.

Most biztosan fáradt vagyok.

Igen.

Hogy jó beszélgetés volt-e?

Ó igen. A jövőről volt szó, tudják. Hogy mi marad meg.

Mi marad meg.

Nevetnem kellett. Tudtam, hogy veszélyes, ha most elkezdek nevetni. Sikertült abba hagynom. A fiatalok konsztatálták, hogy egyfelé vezet a hazaútjuk. A valamikori viziontlátásra, mondtam, beszálltam a kocsiba, és elindultam. Semmi másra nem gondoltam, mint hogy fáradt vagyok.

És ha tényleg fölpackoltak volna a teherautóikra egy-pár fiataalt és bevitték volna őket? És ha... Ide jutottunk. Slussz. Tehetetlen voltam. Hidegre téve – ezt így mondják. Háttal a falnak szorulva.

Ilyenkor nemigen van már forgalom az Oranienburger StraÙe-n, s még kevésbé a TucholskystraÙe-n. Gépiesen vezettem hazáig és parkoltam le a nagy parkolóban az első sorban, épp az ablakunkkal szemben, közvetlenül az autó mellett, amelyben két ifjú úr ült és dohányzott. Az autó nappali világosságánál kék lehetett. Sötétkék. Felőlem: legyen kék. Felőlem: üljenek és dohányozzanak. Nappal, akárcsak éjjel, nyáron és télen.

Huszonhárom óra öt perc volt.

Sötét és csendes volt a lakás. Végigmentem az összes szobán, mezítláb, és mindegyik lámpát felkattintottam. A konyhában vízbe tettem a gerberát. A képernyőre meredtem, amelyen a bemondó jó éjszakát kívánt és eltűnt. Átnéztem a hanglemezeket. Exultate Jubilate. Mit kezdjek vele? És mit a fájdalomosan szeretett dallal: „Idegenként jöttem”? Idegenként megyek el.

Semmi nem igaz.

Végigsimítani a könyveket a polcon, elővenni még a minilétrát is, átkutatandó a felső sorokat; itt egy könyvgerincet kopogtatni meg, amott kivenni egy kötetet és beleolvasni. Semmi nem működik már. Minden jó szellem elhagyott, még a szentjeim is. Egy-egy sor, igen, egy-egy magányos sor talán van még. Gyilkosommal, az idővel... Igen, ez pontos. Gyilkosommal, az idővel szemben egyedül vagyok.

A fürdőszobába menni, a tükörbe bámulni, amelyet nem törhettem össze, mert ők már összetörték előttem. Be vannak állítva a váltók. Ki van betonozva a folyosó, amelyen végig fognak terelni minket. Visszamenni a szobába, bekapcsolni a rádiót. Kibontani a csomagolópapírból az ősz hajú férfi ajándékát, a bonbonosdobozt. Elolvasni a hozzá mellékelte kártyát. A férfi tehát lelkész volt, és Isten

áldását kérte rám. Ott ültem, a rádióból áradó hangos slágermuzsikában, és ettem egyik bonbont a másik után, míg félig ki nem ürült a doboz.

És most?

Megsörrent a telefon. Éjfél volt.

A legidősebb lányom hallotta egy barátjától, hogy mi történt. A fiú is ott ácsorgott kint, a kultúrház előtt. A lányom csak azt akarta mondani, hogy egyáltalán nem provokáltak. Tényleg nem. Egészen jókedvűek és felszabadultak voltak. Semmiféle kellemetlenséget nem akartak nekem okozni. – Tudom. – De milyen a hangod? – Gondolom, amilyen lenni szokott. – Néha, mondja okosan a legidősebb lányom, a saját varkocsunknál fogva ki kell húznunk a jelenből, és pár évvel későbbre kell helyeznünk magunkat. Aha. Neki tehát ez a receptje. És miért nincs ilyenkor ágyban ahelyett, hogy éjnek évadján telefonon cseveg? – Ugye erre magam sem várok választ. Jobban van-e az apja? – Igen. – Na, látom! Egyszerre mindent nem akarhat az ember. Ott vannak-e megint a ház előtt? – Ott vannak. – Hogy zavar-e még. – Nem. Már nem zavar. De hogy a saját lányaim is kémkednek utánam, az zavar. – Oké, akkor szia, mondta a lányom. Mit akartam még mondani: igazuk van, hogy nem bíznak Benned. – Magam is kezdem így gondolni, mondtam.

Amint letettem a kagylót, újra megszólalt a telefon. Egy férfi, akit csak futólag ismertem, el akarta mondani nekem, hogy ő is ott volt este a kultúrház előtt a fiatalok között. Tényleg nem provokáltak. – Tudom, mondtam. – Hogy érzem magam? – Jól, feleltem. – Valóban? – Jobban, mondtam. – Megadom a számomat, mondta a férfi, akiről most hirtelen eszembe jutott, hogy kicsoda is. Bármikor föl hívhat, akár éjjel is. – Istenem; telefonos lelki segítség-szolgálat. – Csak gúnyolódjon, mondta a férfi. Még jobban is örülök neki, mintha valami egyebet tenne.

Felírtam a számot. Végigmentem az összes szobán és lekapcsoltam az összes lámpát, míg végül csak az íróasztallámpa maradt égve. Most majdnem megfogtak. Erre utaztak-e vagy sem, mindenesetre most eltalálták az érzékeny pontomat. Amelyet egy napon, az új nyelvemen, nevén nevezek majd. Egy napon, gondoltam, képes leszek majd beszélni, egészen könnyedén és szabadon. Még nem, még túl korán van hozzá, de nem lesz mindig túl korán. Nem kéne egyszerűen leülnöm ehhez az asztalhoz, ez alá a lámpa alá, elővenni egy papírt, tollat és elkezdni? Mi marad meg? Min áll ez az én városom és min fog majd tönkremenni? És hogy egy szerencsétlenség létezik csupán: nem élni. És végtére csupán egyetlen ok van a kétségbeesésre is: az, ha nem élünk.

1979. június-július / 1989. november

Tatár Sándor fordítása

1 Dederon – a volt NDK-ban gyártott perlon típusú műszál; a DDR és a [ny]lon szavak összevonásából. [A ford.]